

Regelverkets påverkan på den psykosociala arbetsmiljön

– en kvalitativ intervjustudie kring mjölkföretagande

*The impact of regulations on the psychosocial work environment
- a qualitative interview study on dairy farming*

Sara Carlsson, Katarina Wolf

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp • Grundnivå, G2E

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för människa och samhälle

Lantmästare- Kandidatprogram

Alnarp 2021

Regelverkets påverkan på den psykosociala arbetsmiljön- en kvalitativ intervjustudie kring mjölkföretagande

The impact of regulations on the psychosocial work environment- a qualitative interview study on dairy farming

Katarina Wolf, Sara Carlsson

Handledare: Peter Lundqvist, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för människa och samhälle
Examinator: Erik Hunter, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för människa och samhälle

Omfattning: 15 HP
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i företagsekonomi
Kurskod: EX0883
Program/utbildning: Lantmästarprogrammet
Kursansvarig inst.: Erik Hunter, institutionen för människa och samhälle

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2021
Omslagsbild: Sara Carlsson
Serietitel: (om sådan finns)
Delnummer i serien: (om sådan finns)
ISSN: xxxx-xxxx (om sådan finns)

Nyckelord: psykosocial arbetsmiljö, regelverk, mjölkföretagande, krav, kontroll, stöd, utveckling, stress, hinder, möjligheter

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för människa och samhälle

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Antalet mjölkföretagare har under många decennier minskat i Sverige. Företagen har blivit färre men med ett större besättningsgenomsnitt. I takt med att mjölkproduktionen varit med om en snabb teknikutveckling, storleksrationaliseringen och inträdet i EU har lagkraven blivit allt mer centraliserade. Färska studier visar att lagkraven på företag med djurproduktion har ökat med 120% mellan 1996 och 2016 och inte mindre än 450 nya regler för företag med nötkreatur.

Torkåret 2018 kan till viss del ses som startskottet för öppnandet av dialogen kring psykisk ohälsa i lantbrukssektorn. Även om det finns många faktorerna som påverkar hur yrkesverksamma lantbrukare mår har vi i denna studie valt att undersöka förhållandet mellan regelverk och psykosocial arbetsmiljö. Tidigare undersökningar har visat att den ökande mängden regleringar och kontroller medför ett stresspåslag för djurproducenter.

Studien som redovisas i detta arbete handlar om regelverkets påverkan på den psykosociala arbetsmiljön och huruvida den psykosociala arbetsmiljön påverkar hur man ser på utvecklingen av sitt företag. Studien utförs med hjälp av kvalitativa intervjuer men tar avstamp i en litteraturstudie som beskriver det svenska mjölkföretagare idag har att förhålla sig till avseende regler och regelverk samt en bakgrund för den utvecklingen som skett de senaste 20 åren.

De elva företag som medverkar i studien har alla en besättning på över 100 kor och en större investering har gjorts i företaget de senaste tio åren. Företagen är geografiskt utspridda över flera län. Många respondenter ställer sig positiva till regelverket även om majoriteten ser anledning att problematisera hur regler tillämpas, mängden regler och vem som bär ansvar för konsekvenserna. Av studien framkommer också att samtliga av respondenter någon gång känt stress i varierande omfattning vid hantering av regler eller under en kontroll.

Sammanfattningsvis är de företag som anser att regelverket påverkar framtidsplanerna en minoritet. Många ser regelverket som något man måste förhålla sig till och de som känner sig begränsade visar sig i studien vara de företag som har en ensam individ i ledande position, vilket kan kopplas ihop med modellen om kontroll, krav och stöd som presenteras i teoridelen. Flera respondenter lyfter vikten av en gemensam målsättning för hela branschen där bransch och myndigheter måste jobba mer samlat. Det önskvärda samarbetet inom branschen ses också som en förutsättning för att minska stigma kring psykisk ohälsa och skapa bredare nätverk där stöd får en mer central och viktig roll.

Abstract

The number of dairy farmers in Sweden has been reduced during the last decades. There are fewer companies, but the companies are bigger. A fast development in technology forms the basis of the structural transformation. As the size rationalization of the dairy sector progresses and Sweden enters the EU, the legal requirements has become more and more centralized. Recent studies have shown that the legal requirements for companies with animal production has increased by 120% between the years 1996 and 2016. No less than 450 new rules have been implemented during the same time for companies with bovine.

The drought 2018 can partly be seen as an opening for the dialogue about mental illness in the agriculture sector. Even though the factors that affect farmers' well-being can be both many and different, there is a reason to draw a parallel between regulations and psychosocial work environment. Studies have shown that the increasing number of regulations and controls entail increased stress for animal farmers.

The study presented in this thesis covers how legal requirements effect the psychosocial work environment and how the psychosocial work environment effects the planning and development of companies. The study uses semi structured qualitative interviews and a literature study that describes the regulations that Swedish dairy farmers face today, as well as a background of the development over the past 20 years. The eleven companies that took part in the study have herds containing over 100 cows and a major investment has been done during the last decade. The companies are spread out geographically in different counties. Most of the respondents are positive towards the legal requirements even though a majority takes issue with how regulations are applied, the number of regulations and who is responsible for the consequences. The study also shows that all respondents on at least one occasion have felt stress when handling rules or during a control.

In summary, companies that consider legal requirements to be an obstacle when planning are a minority. Most of the respondents view regulations as something they must relate to and among those respondents two felt limited by the regulations and they were both alone in the leading position in the company. Several respondents raise the importance of a common goal in the business where industry and authorities must find a way to work together. Collaboration is seen as a prerequisite to reduce the stigma around mental illness and create a broader network where support has a more central and important role.

Förord

Idén till ämnet för examensarbetet grundar sig i författarnas egna reflektioner kring mjölkföretagande och de frågor och funderingar som finns inför framtiden. Vi hoppas att underlaget och resultatet som presenteras i studien kan skapa ringar på vattnet och förhoppningsvis lyfta ett ämne som ofta prioriteras lågt i branschen idag.

Låt oss hoppas att vi härnäst vågar prata mer.

Rimforsa och Alnarp 27e maj 2021

Katarina Wolf

Sara Carlsson

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	Fel! Bokmärket är inte definierat.
1.1. Mål	10
1.2. Syfte	11
1.3. Frågeställning	11
1.4. Avgränsning	11
2. Litteraturstudie.....	12
2.1. Psykosocial arbetsmiljö.....	12
2.2. Mjölkföretagaren	13
2.3. Samhällsansvar och allmänhetens påverkan	14
2.4. Regelverk.....	14
2.4.1. Nationell nivå	16
2.4.2. EU-nivå.....	16
2.4.3. Tvärvillkor.....	16
2.4.4. Branschens egna kontrollsystem	17
2.4.5. Vem kontrollerar vad?	18
3. Material och metod	20
3.1. Kvalitativ intervjustudie	21
3.2. Deltagare urval.....	22
3.3. Procedur	23
3.4. Intervjudesign.....	24
4. Resultat.....	26
4.1. Frågor om regelverk.....	26
4.2. Frågor om kontroll, krav och stöd	29
4.3. Frågor om framtiden	36
5. Diskussion.....	39
6. Slutsats	45
7. Litteraturförteckning.....	47
Tack53	
Bilaga 1	54

Tabellförteckning

Tabell 1 Vem kontrollerar vad?	18
Tabell 2 Besättningsstorlek, areal, yrkesverksamma år och antal personer i ledande position på respondenternas gårdar.	23
Tabell 3 Sammanställning över vad lantbrukarnas krav kommer ifrån	30
Tabell 4 Aktörer varifrån respondenterna hämtar stöd	33
Tabell 5 Sammanfattning över upplevda för- och nackdelar bland respondenterna kring regelverket	40

Förkortningar

LRF	Lantbrukarnas riksförbund
ERFA	Erfarenhetsgrupp
MKB	Miljökonsekvensbeskrivning
CDB	Centrala djurdatabasen

1. Bakgrund

Antalet mjölkproducenter har under en lång tid minskat i Sverige. År 2015 var antalet 4039 och bara 5 år senare var den siffran nere på 3025 (LRF, 2021). Invägningen av mjölk har under samma period sjunkit fram tills 2021 då kurvan pekar något uppåt (Jordbruksverket, 2021). Vidare visar statistiken att antalet mjölkkor per besättning endast ökar där det finns mer än 199 kor. I dessa stora besättningar fanns det 2018, 99 000 av de 319 000 mjölkkor, och 60 % av alla kor fanns på gårdar med över 100 kor (Jordbruksverket, 2018).

Sveriges mjölkföretagare är väldigt präglade på globaliseringen inte minst efter ingången i EU 1995, då Sverige blev en del av deras jordbrukspolitik (Regeringskansliet, 2014). I en färsk rapport visades det att antalet regler inom jordbruket ökade med 120 % mellan 1996 och 2016, där nötkreatur var det djurslag som hade flest regeländringar med 450 nya under dessa år (Bergström Nilsson, et al., 2020). Efter 2016 som rapporten sträckte sig till, har situationen inom svenskt lantbruk utvecklats ytterligare framför allt ett allt mer omväxlande väder och sommaren 2018 fick det svenska lantbruket stora, både kort och långsiktiga konsekvenser av den torka som drabbade landet. Förutom direkta effekter i form av kostnader som uppgick till någonstans mellan 6 och 10 miljarder kronor, kunde Jordbruksverket i en rapport på uppdrag av regeringen identifiera att effekterna på sikt skulle innebära sämre lönsamhet samt reducerad benägenhet för större investeringar hos drabbade lantbrukare (Jordbruksverket, 2019).

Förutom torkans utfall på produktionsnivå rapporterade LRF under 2018 om lantbrukarnas befarat försämrade psykiska hälsa. Skördebortfall, vacklande ekonomi och nödslakt på grund av foderbrist listas av LRF:s omsorgsgrupp som bidragande faktorer till lantbrukarnas försämrade mående (Malmberg, 2018). Från vissa uttrycktes dessutom en oro över att den psykiska ohälsan till och med kunde komma att utvecklas till andra sjukdomar såsom hjärtinfarkt och stroke (Ekströmer, 2018)

2018 kan i mångt och mycket kategoriseras som ett extremt år, men även under år med mer stabila väderförhållanden finns en mängd faktorer som kan komma att påverka lantbrukarens välmående. Stressorer som krav på höga produktionsresultat,

väl fungerande ekonomi, ett utbrett ansvar för samhälle samt miljömedvetenhet har identifierats som faktorer med påverkan på den psykosociala arbetsmiljön. Samtidigt måste lantbrukaren förhålla sig till yttre omständigheter som väderförhållanden, skiftningar på global och inhemsk marknad samt ett omfattande regelverk som ändras med jämna mellanrum (Kolstrup, 2014).

Den psykosociala arbetsmiljön är förvisso ett vitt begrepp som behandlar förhållandet mellan den sociala arbetsmiljön och individen, däribland hur meningsfullt vi uppfattar arbetet, hur stor möjlighet vi har att påverka arbetet, personlig utveckling, kollegor mm (Arbetsgivarverket, u.å.). Dessa frågor är framför allt relevanta sedan nya föreskrifter om organisatorisk och social arbetsmiljö från arbetsmiljöverket började gälla 2016. Lantbrukarna är fortfarande en relativt dold grupp och det finns ett värde i att ta upp dessa frågor för att därifrån kunna ta ett avstamp mot branschens framtid. Den psykosociala arbetsmiljön beskriver såklart inte en hel grupp och är inte det enda som påverkar, men i detta fall har det under en längre tid varit tabu och därför viktigt att det blir en naturlig del av arbetet så att problemen lyfts fram, för att kunna förbättras.

Vidare har undersökningar visat att den ökade mängd regleringar och kontroller som berör lantbruket medför större stresspåslag hos de yrkesverksamma (Bergström Nilsson, et al., 2020). De som var bundna till flest regleringar var de inom animalieproduktionen och i synnerhet de med nötkreatur med hela 450 nya regler under den undersökta 20 års perioden. När faktorerna läggs ihop tillsammans med statistik som visar en kontinuerlig minskning av antalet mjölkföretagare (LRF, 2021) och en ökad oro för konkurrenskraften hos den svenska mjölken, finns goda belägg för att undersöka om den psykosociala arbetsmiljön och dess påverkansfaktorer kan vara en bidragande orsak till den nedåtgående utvecklingen. Med den nedåttekande kurvan i bakhuvudet är det även intressant att titta närmre på hur enskilda företagare ser på framtiden och möjligheterna att fortsätta bedriva mjölkproduktion.

1.1. Mål

Målet med studien är att genom kvalitativa intervjuer få en större inblick i den psykosociala arbetsmiljön hos mjölkföretagaren. Vi vill också se hur olika faktorer påverkar den enskilde företagarens framtidsutsikter.

1.2. Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka mjölkföretagarens psykosociala miljö, samt vilka interna och externa faktorer kring den psykosociala arbetsmiljön som påverkar mjölkföretagarens benägenhet att fortsatt bedriva och utveckla verksamheten. Studien ska vidare beröra regelverket kring djurhållning och skapa förståelse för hur det påverkar mjölkföretagaren och den psykosociala arbetsmiljön.

1.3. Frågeställning

- På vilket sätt har regelverket kring bedrivandet av mjölkproduktion en påverkan på den psykosociala arbetsmiljön?
- Hur påverkar den psykosociala arbetsmiljön mjölkföretagares vilja att fortsätta driva och utveckla verksamheten?

1.4. Avgränsning

Studien har avgränsats till att beröra mjölkföretag med 100 mjölkkor och uppåt i produktion då det går i linje med Jordbruksverkets avgränsning i förande av statistik. I avgränsningen inkluderas de två grupper (100–199 samt 200 -) som enligt Jordbruksverket benämns som större företag (Jordbruksverket, 2020). Utvecklingen pekar på en relativt snabb minskning av mindre företag och en ökning av de större, där anställda ofta är med i bilden. Avgränsningens storlek dessutom författarna själva har som referens. Det ställs högre krav på nyinvestering och regelbördan växer. En annan avgränsning innebär att företagen ska ha investerat under det senaste decenniet med ett syfte att vidareutveckla företaget. Det kan exempelvis röra sig om nybyggnation, förvärv av ny gårdsfastighet eller nytt/nya arrendeavtal. Dessa avgränsningar görs för att lättare hitta samband och rikta in sig på en grupp men även för att mer specificera en grupp som är framåtsträvande och som i närtid har investerat för framtiden vilket indikerar på att de är benägna att stanna kvar i näringen. Detta för att vi komma så nära som möjligt en framtidsspaning och detta är den grupp som anses bäst lämpade för denna typ av frågor.

2. Litteraturstudie

2.1. Psykosocial arbetsmiljö

Psykosocial arbetsmiljö är ett brett begrepp som innefattar allt ifrån trivsel med kollegor, hur givande arbetet och arbetsuppgifterna upplevs hos en individ till möjligheterna att påverka sin arbetssituation och sin egen personliga utveckling. Enkelt förklarat kan den psykosociala arbetsmiljön definieras som relationen mellan individen och den sociala arbetsmiljön och inbegriper alla faktorer som berör den psykiska hälsan på arbetsplatsen (Arbetsgivarverket, U. Å).

1990 kom forskarna Karasek och Thorell fram till en modell där de förklarade stress efter en krav- kontroll- och stödmodell som beskriver sambandet mellan de yttre kraven kopplat med den kontroll som upplevs och det stöd som ges (Prevent, 2020). Krav förklaras som deadlines och produktivitetskrav och mäter helt enkelt om kraven på arbetet upplevs som höga eller låga och syftar på de olika psykologiska kraven. Kontroll handlar om det handlingsutrymme som upplevs och menas med den kompetens som finns och hur stor möjlighet att fatta beslut. Stress som är arbetsrelaterad menas med att arbetskraven är högre än individen kan hantera, kontrollera och klara av, vilket definieras som en konflikt och bidrar till en känsla av stress (Kolstrup, 2014).

Stress och kontroll hänger nära samman eftersom känslan av bristande kontroll ökar stressen. Socialt stöd är den sista faktorn och personer som har ett väl fungerande socialt stöd från ex. chefer och arbetskamrater har utvecklat färre stresssymptom än andra. Modellen visar helt enkelt att stresståligheten ökar med bra stöd och kontroll samtidigt som tröskeln för stress blir mycket lägre vid bristande kontroll och uteblivet stöd från kollegor eller chefer (Prevent, 2020).

Psykosocial arbetsmiljö är ett högst relevant ämne att ta upp inom lantbrukarkåren och i synnerhet mjölkföretagare. Undersökningar har visat att mjölk- och nötköttsproducenter värderar sin psykosociala arbetsmiljö och hälsa sämre som en effekt av högre arbetskrav och mer negativ påverkan mellan arbetsliv och privatliv.

Detta innebär det att arbetet tar tid från det privata som kan göra det svårt att få relationer och det sociala livet att fungera (Lunner Kolstrup & Lundqvist, 2013).

2.2. Mjölkföretagaren

I slutet av 70-talet fanns det 46 000 mjölkföretag i Sverige. Varje decennium halveras antalet mjölkgårdar (Karlsson, 2020) och år 2020 hade vi cirka 3000 företag som bedrev mjölkproduktion i Sverige (Jordbruksverket, 2020). De olika faktorer som orsakar den konstanta minskningen kan vara flera, men samtidigt som minskningen av antalet företag är ett faktum så är ökningen av antalet mjölkkor per företag detsamma. Vid samma tidpunkt som antalet mjölkföretag i Sverige låg kring 46 000 var genomsnittsbesättningen per företag endast 14 kor (Karlsson, 2020). Idag är mjölkföretagen färre men antalet kor i genomsnitt i besättningarna har ökat till 98 (LRF, 2021). Korrelationen mellan dessa två utvecklingskurvor tyder på att mjölkföretagandet i Sverige genomgått en stor strukturomvandling de senaste decennierna, en omvandling som skiljer sig markant om man jämför med jordbrukssektorn som helhet (Jordbruksverket, 2008).

Grunden till strukturomvandlingen utgörs av både politiska villkor men även en relativt snabb teknikutveckling inom området. Sedan inträdet i EU har just mjölken varit utmärkande utsatt för olika typer av marknadsregleringar och mjölkens utveckling har präglats av olika reformsteg som EU genomfört (Jordbruksverket, 2008). Vad gäller teknikutvecklingen har mjölkföretagen gjort en snabb resa. Redan på 1830-talet introducerades spannmjölkningsmaskinen som det första maskinella alternativet och år 1851 kom den första mjölkmaskinen med vakuumfunktion (Gustavsson, 2009). I slutet av 1940-talet användes för första gången rörmjölkningsystemet där korna stod uppbundna i båsladugård (Sempler, 2011) och de första automatiska mjölkningssystemen installerades i Sverige 1998 (Gustavsson, 2009). Från manuellt till helautomatiserat på några decennier – en stor strukturomvandling.

En enkätundersökning som utfördes 2010–2011 visade att lantbrukarna var den grupp som hade högst arbetskrav men med mindre kontroll över sitt arbete. I studien jämfördes detta med andra företag på landsbygden, dessutom visade det sig att de lantbrukare som hade djurproduktion var mest stressade inför EU lagstiftningen och därefter myndigheters agerande till skillnad från växtodlare som var det i omvänd ordning och i mindre grad (Lunner Kolstrup & Lundqvist, 2013)

2.3. Samhällsansvar och allmänhetens påverkan

Lantbruket har med jämna mellanrum poppat upp i samhällsdebatten, under torkan 2018 blev det uppmärksammat att skörden blev dålig på många ställen som påverkade tillgången på livsmedel och riksdagen beslutade om bidrag till drabbade lantbrukare (Riksdagen, 2018). Många nyhetssajter uppmärksammar även de problem som torkan drabbade slakterierna (TT, 2018). Men media uppmärksammar även den motsättning som finns mot lantbrukare genom en ständigt pågående debatt mot djurhållning (TT, 2020).

Mer nyligen har Sveriges mjölkbönder utgjort en mer utmärkande del av medierapporteringen efter att SVT:s Uppdrag Granskning porträtterat djurbönder i två olika program. Ett av programmen fokuserar på Arlas egna kontrollsystem och granskar en mjölkgård som brustit i djurhanteringen. Det andra programmet kastar ljus över kravcertifierade gårdar och koncentrerar sig än en gång på bristande djurvelfärd där lantbrukaren inte efterlevt de regleringar som kravcertifieringen innebär (Edwards, et al., 2020).

Det mediala är ett naturligt inslag i ett samhälle med yttrandefrihet, men det finns de som inte bara stannar vid det mediala utan kan kopplas ihop med de intrång som blivit allt vanligare på svenska djurgårdar (TT, 2020). Det har även varit uppe i media angående en del offensiv reklam riktad mot mjölkbranschen från företag som producerat mjölksubstitut (Westin, 2019).

2.4. Regelverk

Resultatet av kostnaderna som läggs ner på det administrativa arbetet relaterat till regelverk och kontrollsystem visade att det lades mest resurser på Jordbruksverket med 47 % (Bergström Nilsson, et al., 2020). Därefter lades 25 % av tiden på länsstyrelsen, 13 % på branschkrav och resterande på kommunen och övrigt. I Jordbruksverkets förenklingsarbete som fortgick mellan 2006 och 2010 konstaterades det att en stor del av Jordbruksverkets implementeringar styrs av EU:s regelverk vilket begränsar möjligheterna att förenkla nationellt (Jordbruksverket, u.å.).

Mervärdena i svensk mjölkproduktion bygger på högre reglerade krav i våra nationella lagar och är mer jobb för svenska mjölkföretagare. Med större produktioner och högre arbetsbörda har numera de flesta mjölkföretagare anställda och får därav även arbetsmiljölagen som behöver tas hänsyn till. Dessa lagar är en viktig del av det svenska lantbruket som legitimerar den höga standard vi har på vår djurproduktion i Sverige (Lindow, et al., 2015). Det är också genom de regleringar

som finns som har gjort att svenska djurbönder lyckats minimera smittor mellan gårdar och Sverige är genom sitt arbete fria från en hel del sjukdomar som finns i andra länder ex. tuberkulos, brucellos och paratuberkulos (Lindow, et al., 2015). Eftersom alla djur är journalförda via CDB är det enklare att spåra djur vid sjukdomsutbrott (Jordbruksverket, u.å.). Journalföringen är till en stor fördel för att lättare kunna ursprungsspåra och försvara produktionen. (Livsmedelsverket, 2020). Med förändrat klimat kommer också fler utmaningar och det finns en rad olika åtgärder som lantbrukarna kan vidta, bland annat ökad produktivitet, förbättrad djurhälsa och bättre precision som ger minskat läckage till sjöar och hav. Det kommer bli mer fokus på dessa åtgärder framöver men redan idag finns projekt som greppa näringen som är en klimatrådgivningstjänst till lantbrukare och är ett projekt i samarbete mellan Jordbruksverket, LRF och länsstyrelserna (Jordbruksverket, 2021). En annan miljöåtgärd är miljökonsekvensbeskrivning som måste användas då djurföretagare överskrider 400 djurenheter. Det kräver ett tillstånd som befordrar ett större byråkratiskt arbete gällande gården. Detta innebär en beskrivning av planen för företagets produktion avseende omgivningen, för beräkningar kring kväveutlakning och ammoniakförlust per djurenhet mm. (Hushållningssällskapet, U.Å.)

I en tidigare studie om byråkrati i lantbruket var det flertalet företagare som lyfte fram en önskan att kommuner, myndigheter och bransch skulle samordna kring kontroller (Bergström Nilsson, et al., 2020). Jordbruksverket hade mellan 2006 och 2010 ett projekt där de aktivt arbetade med regelförenklingar (Jordbruksverket, u.å.). Undersökningar har gjorts som visar på att dagens kontrollsystem är dubbelt och branschorganisationen, länsstyrelsen och kommunen kan tillexempel undersöka samma sak (Bergström Nilsson, et al., 2020). Det har samtidigt skett en del förenklingsarbeten där de ändrat så man kan undersöka elektroniskt och som resultat fann de att kostnaderna minskat. Detta är ett bra exempel på hur tekniken kan underlätta och är ett steg mot en lite mer lättarbetad byråkrati i framtiden. Det har även tillkommit system som skickar ut SMS-påminnelser om utrapporteringar innan tiden är överskriden som ett steg till att rationalisera (Jordbruksverket, u.å.).

Miljöhousesyn är ett hjälpmedel som är framtaget av LRF i nära samarbete med Jordbruksverket. Reglerna innefattar specifika regler för lantbruk, men inte regler för bokföring och arbetsgivarregler som är mer allmänna för företagare. När miljöhousesynen är ifylld fås en checklista på de saker som behöver åtgärdas för att få en bra översyn för vilka regler som berör det specifika företaget. Miljöhousesynen är uppdelad på miljö, djurskydd och foder- och livsmedelssäkerhet. Det är enkla ja och nej svar på frågorna i listan och endast du som företagare som ser svaren. Verktöget ger en säkerhet i att alla regler följs och underlättar det svåra arbetet att annars behöva tolka lagtexter (Miljöhousesyn, u.å.). Nyligen har en omfattande

studie gjorts som undersökt lagkravet inom lantbruk där miljöhusesynen har jämförts olika år för att kunna jämföra antalet praktiska krav som påverkar lantbrukare. Där utgick de från miljöhusesynen och jämförde med de tidigare versionerna för att komma fram till hur många nya krav som tillskrivits lantbrukare (Bergström Nilsson, et al., 2020).

2.4.1. Nationell nivå

Sverige står för hög djurvälstånd och har förutom reglerna på EU- nivå, regler som införts innan Sverige gick med i EU (Jordbruksverket, 2021). Framför allt måste alla mjölkkor vistas utomhus på sommaren. Hur mycket och hur länge beror på var i landet gården, i norra Sverige behöver djuren inte vara ute lika länge (LRF, 2020) Sverige har med sitt, i jämförelse med Europa kallare klimat, en hel del fördelar när det kommer till sjukdomar. Det gör att antibiotikaanvändningen är bland de lägsta i Europa (Jordbruksverket, 2021).

2.4.2. EU-nivå

Inträdet i EU 1995 innebar att Sverige fick ta del av de handelssystem som EU innebär. Men det innebar även att svenska lantbrukare fick ta del av en hel del gemensamma regler och blev en del av den gemensamma jordbrukspolitiken (Regeringskansliet, 2014). Eftersom alla i EU har en gemensam jordbrukspolitik innebär det att den mesta verksamheten i Sverige som behandlar stöd till jordbruk mer eller mindre styras av EU:s regelverk (Schantz, 2009). Detta gäller även stödåtgärder till landsbygden inom ramen för landsbygdsprogrammet.

2.4.3. Tvärvillkor

I samma veva som gårdsstödet infördes år 2005 har ordet ”tvärvillkor” varit i fokus (Hushållningssällskapet, 2016). Gårdsstödet är ett inkomststöd som baseras på arealtillgången och minigränsen för att få söka stöden är erhållande av minst 4 hektar jordbruksmark (Jordbruksverket, 2021). En annan förutsättning för att få söka stöden är att som lantbrukare följa de regler som tvärvillkoren innefattar. Tvärvillkoren är en del av svensk lagstiftning men sammanflätas ändå med EU-politiken då de innefattas av EU-direktiven. Direktiven inom EU är bindande för de stater som är medlemmar och ämnar uppnå ett visst resultat. I fallet med tvärvillkoren handlar direktivet främst om att bibehålla jordbruksmark i bra skick, miljöfrämjande insatser för människor och djur samt minskad smittspridning och säkrare livsmedelshantering.

Trots att tvärvillkoren utgör nationell lagstiftning styrs de alltså av EU-direktiv där syftet är att uppnå ovanstående mål. I vissa fall omfattar den nationella lagstiftningen mer än vad som krävs av direktiven. När efterlevnad av tvärvillkoren ska kontrolleras bör kontrollen därför inte beröra mer än vad direktiven kräver (Jordbruksverket, 2021)

2.4.4. Branschens egna kontrollsystem

Mejerierna har i huvudsak tre olika delar som certifierar kvalitén på produkterna de säljer, dels är det lagar som finns som föreskrifter i Jordbruksverket, det är branschriktlinjer, sedan är det även det enskilda mejeriets eget leverans och kvalitetsregler. Branschriktlinjerna är skrivna så att de ska kunna användas av mejeriföretagen, mjölkföretagarna och myndigheterna. Dessa är gemensamt fattade av mejeriföretagen och LRF Mjolk i samråd med livsmedelsverket och Jordbruksverket för att säkerhetsställa kvalitén för den nationella marknaden. De olika mejeriernas har sedan skyldighet att branschriktlinjerna implementeras i deras olika kvalitetsprogram de ordnar mot mjölkföretagarna. Mjölkföretagarna i sin tur uppfyller kraven genom att följa mejeriets kvalitets regler (LRF Mjolk, 2018).

De olika mejerierna har inte samma certifieringar utan har själva ansvar över att certifiera sin produkt ut till handel och konsument. De största mejeriföreningarna som finns i Sverige och är medlemmar i LRF mjolk är; Skånemejerier, Arla Foods, Falköpings Mejeri, Gäsene Mejeri och Norrmejerier (LRF Mjolk, 2018).

En allt mer viktig del i mejeriernas kontrollsystem har varit att få legitimerat sin standard genom att låta en tredje part kontrollera kontrollanterna för att säkerhetsställa att allt genomförs rätt. Kärnan till alla certifieringar är att mejerierna ska kunna påvisa den säkra kvalitén gentemot handel och konsument och därigenom kunna ta fler marknadsandelar på en ganska pressad marknad (Forslid, 2021).

Ett av kontrollsystemet är Arlagården som består av fyra delar; *mjölk kvalitet och livsmedelssäkerhet, djurvälstånd, klimat och natur och människor*. För att säkerställa att alla delar i kontrollsystemet efterlevs utförs egenkontroller som därefter kontrolleras av externa revisorer (Arla, 2021).

2.4.5. Vem kontrollerar vad?

Vid utförandet av en studie berörande regelverk kring djurproduktion finns god anledning att ta upp fyra stora lagstiftningar som innefattar ämnet för att få en bättre översikt över rådande regler (Forslid, 2021).

Tabell 1 Vem kontrollerar vad?

Livsmedelslagen	Djurskyddslagen	Arbetsmiljölagen	Miljöbalken	Lag
Livsmedelslagen finns för att säkerhetsställa en hög skyddsnivå för människors hälsa och är för konsumenternas intresse gällande livsmedel. Den är delvis kopplad till vissa EU förordningar och säkerhetsställer att Sverige håller sig till det som EU beslutat. (Sveriges Riksdag, 2021)	Utfärdades 2018 (föregicks av djurskyddslagen utfärdad 1988) och består av 11 kapitel. Lagen ämnar säkra ett gott djurskydd samt understödja hög djurvälstånd och respekt för djuren (Riksdagen, 2021)	Utfärdades 1977 och består av nio kapitel. Syftet med lagen är att åstadkomma en god arbetsmiljö samt att förhindra och förebygga olycksfall och ohälsa på arbetsplatsen (Riksdagen, 2020).	Utfärdades 1998 och består av sju avdelningar. Lagen avser bidra till hållbar utveckling där människan inser naturens skyddsvärde och rätten till brukandet och förvaltandet av densamma innebär ett ansvar. Jordbruk och annan verksamhet berörs i miljöbalkens 12:e kapitel 6 § till 10 § (Riksdagen, 2020)	Beskrivning
Kontrollerna görs olika ofta beroende på vilken typ av livsmedelsföretag, detta för att de ska uppfylla sitt syfte med att fokusera på det som är väsentligt (Livsmedelsverket, 2021).	Kontrollmyndigheterna utför en offentlig kontroll för att se till att lagen efterlevs (Riksdagen, 2021).	Tillsynsmyndigheten kan på uppmaning mottaga upplysningar och uppgifter samt kräva nödvändiga undersökningar för en arbetsplats där tillsyn sedan utförs (Riksdagen, 2020).	Kontroll utförs på initiativ av tillsynsmyndigheten eller efter anmälan. (Riksdagen, 2020)	Kontrolltyp
Livsmedelskontroller utförs av olika myndigheter beroende på område. Det är länsstyrelser, kommuner, Livsmedelsverket och Försvarsmakten som delar på kontrollerna (Livsmedelsverket, 2021).	Länsstyrelsen Andra kontrollmyndigheter och statliga myndigheter som regeringen beslutar om (Riksdagen, 2021)	Arbetsmiljöverket (Riksdagen, 2020) Kontroll utförs alltid tillsammans med skyddsombud eller anställd på arbetsplatsen (Arbetsmiljöverket, 2020)	Kommun Länsstyrelsen (regleras enligt miljötillsynsförordningen) (Naturvårdsverket, 2020)	Tillsynsmyndighet

3. Material och metod

Syftet med utförandet av studien är att utforska på vilket sätt regelverket som omfattar mjölkföretagande har en påverkan på den psykosociala arbetsmiljön. Studien ger också en översiktsbild av vilken inre och yttre påverkan andra typer av stressorer har på den psykosociala arbetsmiljön som till exempel; hög arbetsbelastning, väderförhållanden och politiska påtryckningar från allmänheten. En del studier har gjorts på ämnet men en mer aktuell fördjupning som avgränsats till mjölkgårdar saknas. Vidare ska studien skapa förståelse för huruvida mjölkföretagarens välmående har en inverkan på benägenheten att fortsätta bedriva verksamheten samt utveckla densamma.

Inför en intervjustudie är det viktigt att vara väl förberedd och beakta olika aspekter av betydelse för såväl intervjupersoner som studiens kvalitet (Kvale & Brinkman, 2014):

- Intervjusituation, intervjuaren måste överväga de personliga konsekvenserna för intervjupersonerna, stress under intervjun eller förändrad självuppfattning som kan ändra tankesätt
- Utskrift, intervjuaren måste fråga de intervjuade om den utskrivna versionen stämmer med det som sades vid intervjun.
- När studien publiceras- vilka konsekvenser ger det branschen, positiva och negativa.
- Hur och vilken information behöver ges i förväg?
- Hur kan intervjuaren dölja intervjupersonernas identitet?
- Fördelar/ skada för intervjupersonerna
- Mer kvalitet om intervjuare är oberoende, lätt att förlora sitt kritiska perspektiv när intervjuaren är inom samma bransch (Kvale & Brinkman, 2014)

3.1. Kvalitativ intervjustudie

Kvalitativa intervjuer nämns oftast i samband med ”kvalitativ forskning”, dessa tenderar att vara mindre strukturerade än de som genomförs vid ”surveyintervjuer” som är mer strukturerade. Den kvalitativa intervjun kan delas upp under antingen ostrukturerade intervjuer eller semi-strukturerade intervjuer. Det är en relativt attraktiv intervjumetod eftersom det ger en flexibel metod att använda sig av i forskningen (Bryman, 2018).

”Jette Fog(2004) som är kvalitativ intervjuare och psykoterapeut, har formulerat intervjuarens grundläggande etiska dilemma: Forskaren vill å ena sidan att intervjun ska vara så och inträngande som möjligt med risk för att intervjupersonen kränks och å andra sidan att den ska vara så respektfull mot intervjupersonen som möjligt med risk att få ett empiriskt material som bara skrapar på ytan.” (Kvale & Brinkman, 2014, p. s. 98)

Nedan listas fyra olika faktorer att ha i åtanke för att skapa goda förutsättningar i förarbetet för intervjun. Med hjälp av punkterna nedan möjliggörs en intervjumodell där svaren i intervjun ger optimalt med relevant information. Råden ska även hjälpa intervjuaren att handla moraliskt samt få ett tätare informationsflöde, det vill säga kunskapskoncentration (Kvale & Brinkman, 2014).

- *Kontextualisera*, det förtätar att beskriva en händelse i dess kontext, den erfarna etiske aktören vet vilka händelser i kontexten som ger relevans för bedömningen.
- *Narrativitet*, intervjuaren bör lyckas hitta ett övertygande narrativ som ger händelsen en plats i tiden och samhället. Tas detta i beaktning behövs sällan ytterligare moraliska överväganden om vad som kan göras. Det är viktigt att det finns en relevant bakgrund inom narrativet innan någon slags tolkning eller generalisering kan göras.
- *Fokusera på det enskilda exemplet*, Som forskare är det en färdighet att kunna sammanställa och generalisera, men det är också en färdighet att kunna ge exempel från det enskilda exemplet och generaliseringen får inte göra en blind för de avgörande enskildheter som stöts på i forskningssituationer. Dessa enskildheter måste behärskas för att de ska bli moraliskt kompetenta.
- *Rådfråga den praktikbaserade gemenskapen*, Det etiska forskningsbeteendet är en fråga om att lära sig den lokala professionella kulturens seder. Därigenom kan det ge ”etisk överbelastning” till den enskilde forskaren och därför relevant att rådfråga forskarsamhället för att inte ensam ha den etiska tolkningen i sitt knä. Det är också ens

skyldighet att presentera en nyanserad bild som stämmer överens med omvärlden. Man kan lära sig genom att bli korrigerad och det förutsätter att man behöver viss korrigerande för att få en viss enighet om vad som råder i de gemensamma värderingarna.

Dessa punkter ger en fördel till författarna som intervjuare eftersom de dels är insatta i frågan, men kan även möta intervjupersonerna med en bakgrund i det praktiska arbetet. Båda författarna befinner sig i startgropen för sitt eget mjölkföretagande som bedrivs i respektive familjs regi med generationsskiftet i närfokus. Vidare har författarna ett starkt intresse för den svenska mjölkproduktionens position i nuläget så väl som i framtiden. Med dessa faktorer i bagaget främjas ett gott förtroende mellan respondenter och intervjuare och på så vis ett mer gediget och trovärdigt arbete under studiens genomförande.

Författarnas nackdel är att de på sätt och vis också kan ses som partiska, dessutom kan de i form av positioner inom branschen ha svårt att få intervjupersonerna till att känna sig anonyma även om det är avsikten i rapporten. Det kan kännas för nära eftersom alla ingår i en relativt liten bransch med ett kontaktnät som ofta tangerar varandras. Det som underlaget angav (Kvale & Brinkman, 2014) är att det inte räcker att vara en erkänd forskare och känna till principerna utan att det etiska perspektivet och är lika viktigt att kunna se och förstå den enskilde för att på så sätt få den stora bilden. Det är viktigare med förmågan att se och bedöma snarare än att lära sig universalisera eller beräkna.

”Vi menar att kvalitativa forskare i första hand ska odla sin förmåga att förnimma och bedöma ”tätt” (det vill säga använda sin praktiska visdom) för att bli etiskt kompetenta i stället för att mekaniskt följa allmänna regler.” (Kvale & Brinkman, 2014, p. 104)

3.2. Deltagare urval

Deltagarna är enligt avgränsningen mjölkföretagare med 100 kor och uppåt, dessutom söker vi företagare som nyligen gjort större investeringar för att försäkra oss om att deltagarna har framtiden i fokus. Vilket i sin tur gör vår frågeställning mer relevant och aktuellt för just dem. Namn och geografisk position kommer inte att avslöjas i underlaget från intervjustudien då deltagarnas anonymitet värderas högt, värt att nämna för studiens slutsatser är dock att deltagarna är geografiskt utspridda. Den kvalitativa intervjustudien berör mjuka frågor som kan te sig djupt personliga och frågan om konfidentialitet i denna metod är ett svårt etiskt dilemma som kräver reflektion och eftertanke. Anonymiteten motiverar vi med argumentet att skydda deltagarnas privata integritet (Kvale & Brinkman, 2014).

Med hjälp av kontakt med husdjursrådgivare och egna kontakter har författarna kunnat identifiera företag och företagare som passar in under den satta avgränsningen. Deltagarna har via telefonsamtal delgetts en kort beskrivning av syftet med studien samt de formulerade frågeställningarna. Väl medvetna om att urvalsgruppen inte är den mest drabbade gruppen när det kommer till diverse regleringar finns det en risk att vi ger en bild som är mer optimistisk än generellt hos mjölkföretagare eftersom vi med detta urval högst troligt inte får med de mjölkföretagare som är hårdast drabbade. Detta är ett medvetet val, då de som har det allra tuffast riskerar att inte vara benägna att vara lika öppna som de företagarna på en trygg position. Med detta i åtanke tror vi att vårt urval ger en bra och nyanserad diskussion och även om vi kallar vår urvalsgrupp för optimister har vi fått många bra och intressanta tankar som bidrar till en nyansering av diskussionen.

Tabell 2 Besättningsstorlek, areal, yrkesverksamma år och antal personer i ledande position på respondenternas gårdar.

	Aktiv lantbrukare (antal år)	Areal totalt (ha)	Mjölkkor (antal mjölkande)	Hur många i ledande position* (antal personer)
Företag A	3	212	260	1
Företag B	21	270	250	3
Företag C	13	450	300	4
Företag D	28	220	150	2
Företag E	20	450	200	1
Företag F	22	500	280	3
Företag G	26	450	350	1
Företag H	10	500	250	2
Företag I	28	1150	770	3
Företag J	28	300	200	1
Företag K	2	350	180	2

* Beslutsfattande personer inom företaget, ägare, VD, förmän etc.

3.3. Procedur

Intervjuerna genomförs på ett smittsäkert sätt fysiskt, på plats då alla respondenterna accepterat detta. Ett fysiskt samtal med god ögonkontakt och möjlighet att läsa av kroppsspråk främjar, av egna erfarenheter för ett mer givande samtal och med stora ytor på gårdarna gick det att utföra på ett säkert sätt. De erbjöds även digitalt videomöte om respondenterna hade det som önskemål.

Efter godkännande från var och en spelades samtliga intervjuer in, för att underlätta analys i efterhand. En inspelning möjliggör också ett mer öppet och fritt samtal där intervjuaren är mer närvarande men reducerar också risken för att deltagaren blir distraherad av att intervjuaren för anteckningar (Jonsson, 2009).

Efter intervjuerna lyssnades materialet igenom grundligt och antecknades i separata dokument. Vid analys av svaren ställdes samma frågor mot varandra och svaren jämfördes och analyserades utefter de svaren och intryck författarna fick tillsammans med respondenternas reaktioner och engagemang. Det är viktigt att intervjuaren själv aktivt ställer frågor som leder fram till samtalets förlopp. Vid bearbetning av materialet är det viktigt att tänka: "hur fortsätter jag dialogen med den text som jag har skapat tillsammans med intervjupersonen" för att nå fram med en levande bild av den intervjuade personen (Kvale & Brinkman, 2014).

Analys av materialet sker via kodning eller kategorisera intervjuuttalanden, det innebär att det knyts ett eller flera nyckelord till intervjusegmentet för att på så vis kunna tolka och jämföra de olika intervjuerna i förhållande till de frågeställningar vi vill ha svar på.

3.4. Intervjudesign

Intervjun utförs utifrån ett förberett och testat frågeformulär (se bilaga 1) som fokuserar kring tre huvudområden:

- Regelverk
- Kontroll, krav och stöd
- Framtiden

Varje huvudområde, som är baserat på vår litteraturstudier, följs av 1-3 övergripande frågor som i sin tur följs av olika antal följdfrågor för att locka fram ett utförligt svar.

Intervjustudien följer formatet semistrukturerad kvalitativ intervju. En semistrukturerad intervju kännetecknas av flexibilitet. Frågeformuläret som används i intervjun refereras ofta till en *intervjuguide* då formuläret är uppbyggt av relativt specifika ämnen som intervjun ska behandla. Frågorna som förberetts i förväg *får* ställas på ett planerat sätt men en semistrukturerad intervju öppnar även upp för anpassbarhet där frågorna dels kan ställas i ordning där följdfrågor som dyker upp baserat på respondentens svar tillåts ställas. En viktig faktor i en semistrukturerad intervju är dessutom att respondenten tillåts att vara fri i sin

utformning av svaren. Tyngdpunkten i en semistrukturerad intervju bör ligga på respondenten och hur denne uppfattar frågorna och händelseförloppet (Bryman, 2018).

Då studien berör mjuka frågor om bland annat psykisk hälsa och egna upplevelser kring densamma anser författarna att en semistrukturerad modell är mest relevant. För att optimera chansen att skapa en relation till respondenten där svaren blir utmålade och sanningsenliga är det viktigt att respondenten känner stor frihet och har kontroll över sina egna svar. Författarna värderar dessutom den etiska aspekten i arbetet med att utforma underlaget till intervjun. Här används mycket av materialet som presenterats under rubriken *Kvalitativ intervjustudie* ovan. I linje med att respondenterna ska känna sig trygga under intervjun lägger intervjuarna även vikt vid att presentera sig själva och bakgrunden till frågeställningen för att bidra till tillit och legitimering av intervjustudien.

4. Resultat

Sammanlagt har elva intervjuer genomförts. Samtliga respondenter godkände att intervjuerna spelades in och att genomförandet kunde ske på plats och på ett smittsäkert sätt. Båda författarna medverkade under alla intervjuer förutom två där en av intervjuarna utförde intervjun ensam, båda har senare lyssnat på inspelningen. Resultatet presenteras nedan, indelat i frågeformulärets tre huvudområden där varje fråga med alla elva respondents svar sammanställs för sig men vissa frågor har redovisats tillsammans eftersom svaren tangerade varandra.

4.1. Frågor om regelverk

Upplever du regelverket kring mjölkproduktion som formade för att hjälpa dig som företagare?

Åtta av elva respondenter upplever inte att det samlade regelverket är utformat för att hjälpa dem som företagare. Företag K upplever att regelverket är utformat för att hjälpa men medger även att det i stunden, när till exempel en kontroll genomförs, inte alltid känns så. Företag C ger bifall på frågeställningen men menar att det finns saker att göra. Företag I menar att regelverket i många fall är nödvändigt för att lantbrukare ska hålla ordning samt att det i flera fall kan leda till ökad lönsamhet, men medger samtidigt att mängden villkor kan få en att sucka.

”Medlemsservice skulle kunna komma och säga hej eller ringa och lyfta på luren och fråga hur det är, utan att det är en kontroll, men allting kostar ju pengar, så är det ju” (Företag C)

Sex av elva respondenter tror att regelverket finns till för konsumenten. Några respondenter nämner samhällstrenders påverkan på utformandet av regelverket och någon menar att djuren, miljön och anställda är möjliga målgrupper. Företag A menar att detaljrikedomen i regelverket ämnar underlätta för kontroll och efterlevnad. Flertalet respondenter tar upp tjänstemannaansvaret som ett problem och menar att ett beslut från en tjänsteman kan få enorma konsekvenser för den enskilde företagaren, inte minst ekonomiska. Vidare beskrivs hur tjänstemän ibland

har en egen agenda där lagen kan tolkas på olika sätt baserat på vilken individ som tolkar den.

Flera respondenter lyfter miljö- och klimatfrågor som komplexa, invecklade och svåra. Man menar att det hela tiden tillkommer mer och att det är svårt att avgöra vad som är rätt och fel. Företag D reflekterar över om regelverket behöver vara så komplext och menar att man som mjölkföretagare ibland känner sig dumförklarad och skuldbelagd. Företag J menar att regelverket bör finnas men tillämpningen av densamma bör problematiseras. Företag B pekar på ökningen av antalet regler och att de stora förändringarna under kort tid bidrar till stress.

”Man ska anmäla att idag har jag inte gjort fel” (Företag B)

Kan du lista några fördelar och några av de negativa aspekterna som du upplever med regelverket?

Majoriteten av respondenterna nämner den uppräckning som varit som en fördel med det rådande regelverket. Man menar att man steppar upp och håller verksamheten presentabel eftersom att man inte alltid vet när en kontroll kan bli aktuell. Företag B hävdar att man helst inte vill bli styrd men att det är en nödvändighet i många fall. Trovärdigheten hos konsumenten är en annan fördel som nämns, likaså vikten av god djurhälsa som regelverket bidrar till.

Andra tankar som lyfts är hur okontrollerat man befarar att läget skulle bli om regelverket inte fanns samt att regelverket är bra att luta sig mot i fallet där konflikt eller konfrontation eventuellt kan uppstå med tjänsteman. Företag H menar att om kontroll av djur och växtskydd uteblev skulle det bli ”vilda västern” med en osäker framtid som följd.

En nackdel som lyfts är påfrestningen som tillkommer på grund av mängden regler samt en oförståelse för syftet med vissa regler. Företag F upplever byråkratin som betungande och ser regelhanteringen som tidskrävande och stressfylld. Företag H instämmer delvis och menar att det administrativa ibland är svårt att förstå samt att man inte alltid vet vad som förväntas av en eller hur det ska redovisas. Företag E säger att arbetsmiljöreglerna kan vara svåra att greppa och han är orolig eftersom han inte är så insatt i dem.

”Någonstans finns det kvalificerade tjänstemän som är mycket bättre på marknad och annat än vad vi är och de kämpar dagligdags för att vi ska få ett så bra mjölkpris som möjligt. Då kanske det krävs kontroller för att legitimera produkten. Och jag tycker att det märks nu att de trots allt har haft ganska bra koll på vad som ger en hållbar marknad att sälja på.” (Företag H)

Har din relation till myndigheter förändrats under din yrkesverksamma tid?

Sex av elva respondenter vittnar om att relationen till myndigheter har förändrats men att det främst är deras eget förhållningssätt gentemot myndigheterna som är annorlunda. Man menar att man lärt sig med åren, blivit mer självsäker och att man nu vågar fråga och ställa krav. Vidare beskriver flertalet respondenter att de under sin yrkesverksamma tid samlat på sig erfarenheter som i sin tur har ökat deras egen kunskapsgrad och därmed tryggheten under till exempel en kontroll.

Fyra respondenter identifierar ingen större förändring utan menar att relationen till myndigheter är och har varit god. Företag A berättar att ambitionen inledningsvis var att göra allt rätt för att slippa anmärkningar och eventuella förelägganden. Med tiden insåg man att det inte var möjligt på grund av tidsbrist och mängden nya regler som kom, och resonerade istället kring att det var bättre att ta straffet när det väl kom.

”Man måste fuska för att överleva” (Företag A)

Företag E för ett liknande resonemang som företag A och menar att ribban för kraven hela tiden höjs och att man därmed inte alltid kan göra rätt från början. Strategin för företag E har istället varit att åtgärda de anmärkningar man fått på förra kontrollen till nästkommande kontroll eftersom kontrollorganen enligt respondenten alltid har något nytt att anmärka på.

”Att de skulle komma hit och inte klaga på något ser jag som en omöjlighet” (Företag E)

En viktig parameter att ta upp är den geografiska spridningen bland respondenterna och hur man i olika län upplever bemötandet från till exempel länsstyrelse eller kommun olika. Flertalet respondenter beskriver att mycket landar på individnivå. Man menar att olika tjänstemän kan tolka lagen på olika sätt och komma till gården med en egen agenda. Företag K pekar på personkemin som en viktig faktor vid utförandet av en kontroll. Respondenten menar att vid god personkemi kan kontrollen utföras på ett bra sätt medan vissa kontrollanter har ett förhållningssätt som vittnar om att man vill sätta dit företagaren.

” Jag kan ha en kontrollant som har samma punkter som alla men ibland kan personkemin stämma och det blir en trevlig kontroll eftersom personer har en trevlig aura. Andra kommer ur bilen och kavlar upp ärmarna och man ser direkt att det inte kommer bli en enkel kontroll” (Företag K)

4.2. Frågor om kontroll, krav och stöd

Om du ser till ditt företag som helhet, hur mycket känner du att du har kontroll och kan styra över?

Samtliga respondenter upplevde att de hade en bra kontroll på sin drift och produktion. Många svarade att tillsammans i företaget hade de en övergripande kontroll. De flesta upplevde att de var personer med stort kontrollbehov som därför aktivt hade bra kontroll medan två av företagen, F och G, dessutom använde LEAN som ett verktyg för att alla skulle uppleva större kontroll.

”På LEAN har vi målsättningar på hur vi ska jobba. Får man med medarbetare på hur vi ska jobba blir man mer trygg med att alla har samma mål. ” (Företag F)

De faktorer som respondenterna inte hade kontroll över var externa faktorer som väder och vind, världsmarknadspriser, jordägarna, banken och vissa upplevde inte att de hade full kontroll över arbetsmiljöreglerna. Några respondenter påpekade att det främst var vid tidsbrist som man upplevde sämre kontroll.

Fyra av respondenterna upplevde att det var svårt att få bra koll på alla regler. Företag K valde snarare att se dem som ett verktyg och tyckte att kontrollen var ett bra sätt att stämma av sin verksamhet och att det kändes bra efter att kontrollen var genomförd.

”Väljer att ha mycket kontroll, i grund och botten är det skönt när kontrollsystemen är fixade och avklarade. För man fixar alltid lite extra inför alla kontroller.” (Företag K)

På frågan om hur man kan öka andelen kontroll förslogs olika åtgärder på saker som vissa redan genomfört eller sådant som de önskade att de skulle lyckas åstadkomma. En återkommande faktor var mer tid för att få chans att hinna vara förberedd bättre. Många såg att kompetent personal var en bra avlastning och de som använt sig av LEAN sa att det var ett bra tillfälle att få upp nivån av kontroll.

Flertalet respondenter är väldigt noga med ekonomin och ser till att alltid ligga steget före, råden vi fick var; att räkna på allt, göra budgetar och inte glömma att följa upp. Här var de flesta överens om att god ekonomi gav bättre kontroll. Ökad kunskap var även ett spår, där två respondenter värderade den egna utbildningen men också att delar med sig kunskap mellan gårdar som ett bra sätt att kunna få bättre möjligheter att ha en större kontroll.

”Genom ökad kunskap kan man få lättare att hantera det. Kan ju fråga sin granne hur de gör.” (Företag J)

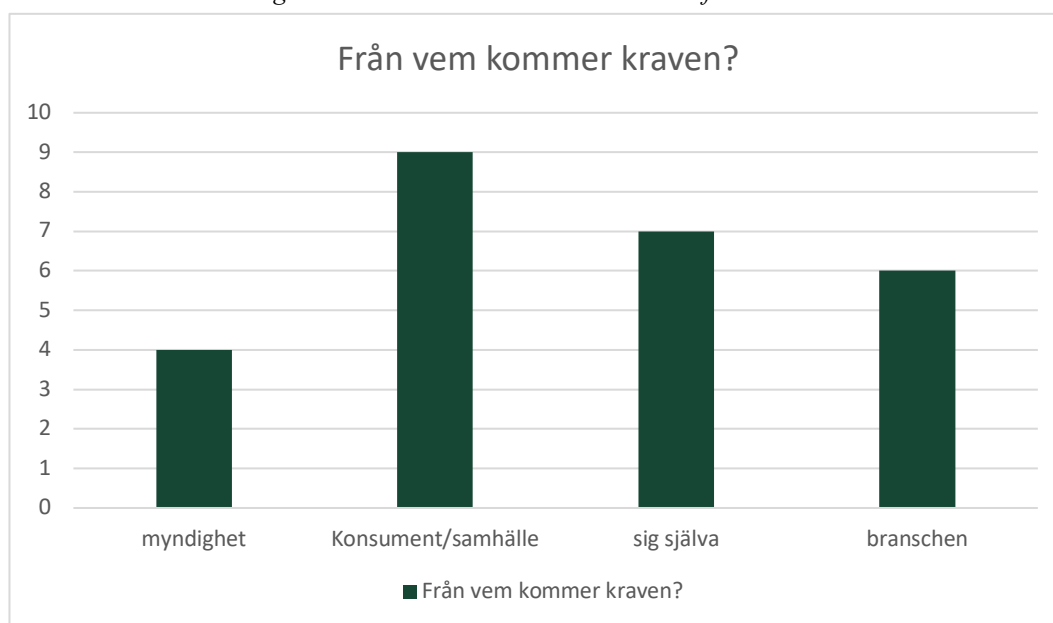
Upplever du mjölkbranschen som en bransch där det ställs mycket krav på dig som företagare?

Tio av elva respondenter svarar ja, att de tycker att det är en bransch där det ställs mycket krav på företagarna medan den elfte respondenten inte tror att det är värre än för andra animalieproducenter. Fyra respondenter uttrycker direkt efter att de tycker att kraven är befogade eftersom allt handlar om livsmedel som går ut till konsument. Vissa respondenter upplever att mjölkproducenter har mest krav av lantbruksföretagen.

Från vem kommer kraven?

I tabellen nedan är resultatet för hur respondenterna svarade varifrån de fick sina krav. Alla svarade minst ett men upp till tre faktorer per företag. Konsument och samhälle kan ses som två olika aktörer men i svaren beskrevs det som liknande vilket gjorde det mest sanningsenligt att skriva ihop dessa.

Tabell 3 Sammanställning över vad lantbrukarnas krav kommer ifrån

”Vi ställer väldigt höga krav på oss själva. För egen del är en del av kraven att man har med levande varelser att göra. Man vill inte att någon ska må dålig, djur som människa.”
(Företag B)

”För att man ska lyckas så ska man vara bäst i klassen på alla grenar, annars går det inte. Vi har ganska höga krav på varandra inom företaget men vi känner också krav från allmänheten.”
(Företag C)

”I grunden kommer kraven från samhället men myndigheterna och branschkraven blir deras förlängda arm. Men vi har själva höga krav och de är ju oftast högre än myndigheternas eftersom vi styr verksamheten efter våra egna krav.” (Företag I)

”Branschen har kommit med en del krav efter att de tagit tag i problem som samhället visat inte är okej.” (Företag J)

Känner du någon gång stress över att inte uppfylla kraven som ställs enligt lagstiftning/kontrollsystem inom branschen?

Sju av elva respondenter uppgav att de känner stress eller oro över att inte uppfylla kraven, tre svarade att de blir det ibland och den elfte upplevde inte stress. Synpunkter lyftes kring att det beror lite på hur mycket man har hunnit förbereda sig och menade på att tidsbristen som ofta är i lantbruket spär på oron inför en kontroll. En respondent menade att en bättre ekonomi i företaget gav en lite bättre trygghet eftersom konsekvensen av en underkänd kontroll kan få ett väldigt högt pris.

”Ja. Jobbigast tycker jag att det är med rädslan för länsstyrelsen. Efter torkan var det slaktköer och 2019 hade vi hög beläggning. Det var väldigt psykiskt stressande. Jag blir lite skärrad när jag tänker på det.” (Företag E)

”Det gjorde jag förr i världen men inte nu. Det är ibland om jag varit dålig på att dokumentera eller inte vet var reglerna är. Man har ju ansvar att det ska bli rätt och då ska vi klara det.” (Företag J)

Känner du någon gång stress eller något obehag över eventuella oanmälda besök av myndigheter, kontrollorgan eller annan?

Sju av elva respondenter svarade att de var besvärade över eventuella oanmälda besök en var lite oroad medan tre inte var så bekymrade över det. Ingen respondent hade haft något problem med obehöriga på gården mer än en som fått inbrott i verkstaden. De som var oroliga syftade främst på aktivister som de inte kände att de kunde vara säkra på vilka konsekvenser ett sådant besök kunde få.

”Man ska hela tiden tänka på att till exempel aldrig lägga ett kadaver synligt. Man ska alltid vara medveten. Det finns i huvudet hela tiden att saker kan vinklas, det kan vara jobbigt. Jag hade inte släppt in er om jag inte visste vilka ni var. Man har det där i huvudet hela tiden. annars är man som bonde ganska välkomnande om någon vill komma och titta, men det kommer bli mindre och mindre i framtiden. Det är inte bra.” (Företag C)

Respondenterna var överlag inte så oroade över myndigheter eftersom de oftast anmäler någon dag innan och det snarare handlade om att de med tiden blev tryggare i sin roll gentemot myndigheter och fick en bättre kommunikation. Samtidigt som en majoritet höll med om att myndighetspersonerna kunde vara högst individuella i sin tolkning av reglerna vilket skapade en oro. Det mest aktuella var granskningen utifrån och många såg den distansering som blivit mellan konsumenter och lantbruket som ett hot. Samtidigt skiljde inställningen ganska mycket beroende på vem vi intervjuade.

”Jag tror inte den yngre generationen i städerna vet vad som händer på ett lantbruk idag. Mina barnbarn har varit med och sett på slakt och förstår hur det går till, det vet man inte i storstäderna. Det ser jag som ett hot. Någonstans har det gått fel, men jag vet inte vem som ska ansvara för att rätta till problemet.” (Företag D)

”Nej, i praktiken är det väldigt lite oanmälda besök, Det händer inte jätteofta, ibland, och det är rätt trevligt, jag är humanist, tror på människan” (Företag J)

Upplever du mjölkbranschen som en bransch där tillgången till stöd är god?

Tio av elva respondenter svarar att de vet var det finns stöd i branschen eller i alla fall delvis medan det elfte företaget inte riktigt upplever att det finns ett komplett stöd att få. Många belyser att den hjälp inom den branschen som finns nog tyvärr inte används av de som behöver den mest.

”Det finns säkert ett jättebehov i branschen men problemet är att man inte utnyttjar det. Jag är uppväxt med en bild av psykisk ohälsa som något man inte pratar om eller att de som är psykiskt sjuka är idioter. I grunden var det rädsla för den psykiska ohälsan.” (Företag D)

Många belyser LRF som en bra hjälporganisation med stödgrupper och företag F tror att bondekåren hjälps åt att värna om varandra. Företag J upplever att det handlar om traditioner att man inte har pratat så öppet när man väl behöver stöd och fem av respondenterna säger att hjälpen tyvärr inte används av de som behöver hjälp.

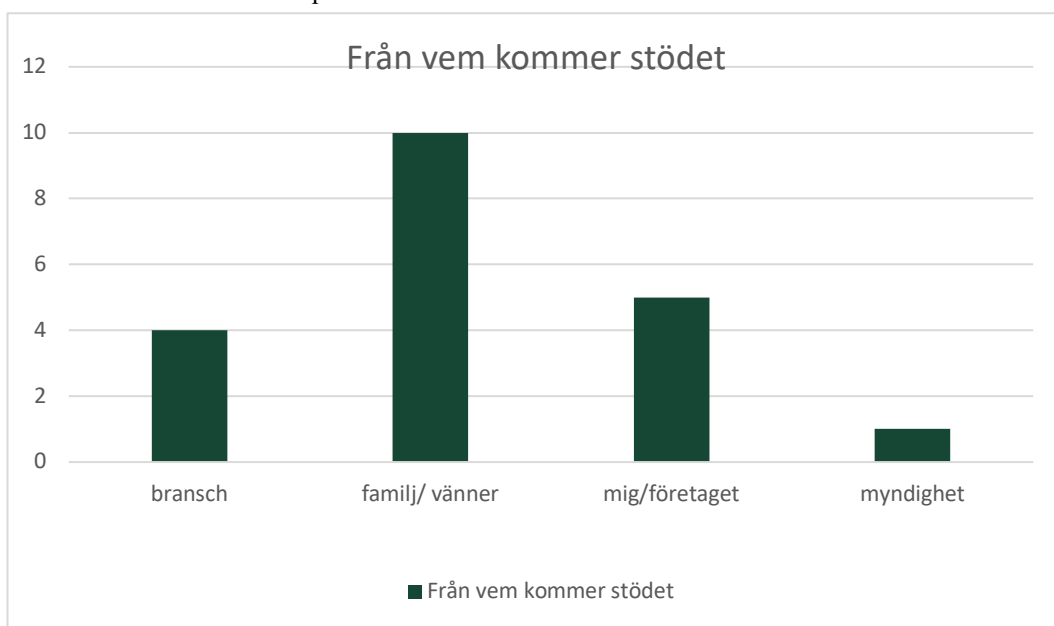
”Tyvärr går nog inte de som har det värst på de möten som sätts upp”. (Företag G)

Från vem kommer stödet?

Detta blir en väldigt varierad fråga beroende på hur företagarna är som personer. Enligt tabell 3 nedan kan det utläsas att tio av elva vänder sig till familj och vänner när de söker stöd och fem värderar även sitt eget och företagets stöd högt. En ofta återkommande kommentar från företag B, F, G, I och J var att de alla aktivt hade

jobbat med att bygga upp ett stabilt nätverk med vänner och andra bondekollegor runt omkring sig för att alltid veta vem de kan vända sig till. Medan tre av företagen inte alltid känner att omgivningen stöttar utan vänder sig då hellre till företaget eller branschens rådgivning

Tabell 4 Aktörer varifrån respondenterna hämtar stöd

”Familj, vänner, mig själv, har inte alltid förtroende för tystnadsplikten i branschen.”
(Företag A)

”Jag tror inte att folk vänder sig till omsorgsgrupperna. Hellre sin familj om man har en. När vi hade det tufft vände vi oss inte ens till varandra. Då var det bara en som ringde av omtanke. Grannar stöttade inte.” (Företag C)

Ett annat problem som belystes var även att fler lantbrukare blir ensamma när granngårdarna läggs ner och dessa kommer inte alltid med på stora möten, trots att de kanske är dem som behöver det

”Strukturomvandlingen har gått fort, färre och större gårdar. Från familjeföretag till något annat. Vi är fortfarande ett familjeföretag men framtiden är nog mer ”företagare”. Man behöver stöttning både i stort och smått (personal, myndigheter). Kontaktnätet försvinner ju när fler gårdar lägger ner.” (Företag B)

Hur lätt eller svårt skulle du tycka att det var att prata om ditt psykiska mående med en annan individ?

Företag A är ensam om att någon gång ha sökt hjälp och pratat om sitt psykiska mående. Respondenten menar att tröskeln dit var hög men att det samtidigt var nödvändigt. Tre av elva respondenter menar att det skulle vara svårt att prata om sitt psykiska mående med en annan individ. En anledning menar företag E är att det finns ett stigma kring män och mäns sätt att prata om sina känslor. Företag D förklarar att det dessutom finns ett stigma kring att prata om psykisk ohälsa överhuvudtaget. Respondenten menar att det idag troligtvis skulle vara lättare att prata om psykiskt mående än tidigare i dennes liv.

Tre av elva respondenter har inte känt behovet att prata om sitt psykiska mående men tror att det skulle vara relativt lätt. En av dessa tre, företag H, lägger till att det i en svår situation kanske är svårare än man tror att prata. Företag I menar att det beror på vem man pratar med och företag K upplever det som svårt och som en problematik man hellre löser på egen hand.

Företag B menar att det är relativt lätt och att man ofta stämmer av med familj och anställda hur man mår. Företag J beskriver sig själv som en öppen person som har lätt för att prata men trycker också på vikten av pauser och återhämtning i vardagen.

”Då när det var jobbigt fick jag inte djuren dräktiga. Då pratade jag med en kollega och sa att det aldrig är någon som pratar om något sånt här. Man ska helst bara göra och inte tänka. Då var väggen nära, och det insåg jag först när det vände. I andra yrken kan man vara hemma och stänga av, det kan man inte göra i det här yrket.” (Företag C)

”För 30 år sen skulle jag aldrig gjort det. Idag skulle jag nog ha lättare, det tror jag i alla fall. När min far gick bort, efter ett tag fanns han inte längre, nämndes aldrig längre. Man vågade inte ta i det. Jag uppmanar till att gå fram och fråga ”hur mår du?”. Alla klarar inte det. Jag vågar i och med hans bortgång att prata, det har gett mig en styrka. Jag tror att jag har förhållandevist starkt psyke. Man behöver se människor som människor är.” (Företag D)

Hur lätt eller svårt skulle du tycka att det var att söka stöd/hjälp, finns det lämpligt och tillräckligt stöd?

Fyra av elva respondenter tror att det skulle vara lätt att söka hjälp om det behövdes. Resterande sex respondenter hade upplevt det som svårt eller medelsvårt. Fyra av elva respondenter, företag B, F, H och I, vänder sig helst till familjen i första hand snarare än att söka hjälp utifrån.

LRF:s omsorgsgrupp benämns av fem respondenter som exempel på stöd utifrån, Arla nämns av företag A och C. Företag A menar vidare att hjälp finns hos både LRF och Arla men att när opinionen tar över står man ensam.

Företag B lyfter coronapandemin som en omständighet som gjort många lantbrukare mer ensamma men menar också att förtroendet är viktigt när man söker hjälp utifrån. Företag G och C har själva ställt upp som tillgängligt stöd för lantbrukare i olika situationer men företag G menar att hjälpen sällan når ut till de som verkligen behöver den men också att benägenheten att söka hjälp är en generationsfråga. Företag J menar att det inte finns hjälpfunktioner som är anpassade till branschen men påpekar samtidigt att detta inte behövs eftersom att problemet inte är unikt.

”Jag tror vi är dåliga på att ta hjälp, även att hjälpen finns. Man ska va så duktig själv, man ska inte visa sig sårbar. Inte förrän det händer något förfärligt, då kan man hjälpa till.” (Företag C)

”Jag kan inte dela allt med alla. Om jag är borta så skulle det bli lite kris. Det är svårt att släppa och be om hjälp. Kanske be om hjälp med att stängsla, men inte ”jag mår dåligt och behöver hjälp”.” (Företag C)

4.3. Frågor om framtiden

Hur förhåller du dig till regelverket när du planerar för utveckling av ditt företag?

Tre av elva respondenter medger att regelverket har en påverkan i utvecklingsarbetet inom företaget. Företag A menar att det handlar mycket om platsen och var man kan genomföra saker samt att regelverket påverkar respondentens vilja att investera. Miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) benämns bland flertalet respondenter. Företag E drar sig för att utöka verksamheten på grund av MKB:n och Företag I pekar på miljötillståndet som något de är omotiverade att ta sig an i en utökning. Företag F har medvetet lagt sig under gränsen där en MKB krävs för att slippa densamma.

” Myndigheters restriktioner och regler har en inverkan på vad man tror är möjligt.”
(Företag A)

Fem av elva respondenter beskriver regelverket som ett ramverk som de måste förhålla sig till. Tankar som lyfts är att man måste hantera det, beta sig igenom det och att det är dumt att försöka motarbeta. Företag C menar att regelverket är en förutsättning för till exempel gott djurskydd och att det i längden skapar bättre lönsamhet. Samme respondent menar vidare att hur man uppfattar och ställer sig till regelverket är högst individuellt.

” Jag tror att det är hur man är och hur man upplever det. Man skulle önska att konsumenten förstod att mat kostar pengar.” (Företag C)

Under frågan lyfts av samtliga respondenter flertalet andra faktorer som har en inverkan på planeringen av utvecklingen av företagen. Några som nämns är lönsamhet, brist på arbetskraft, brist på veterinärer och generationsskiften.

Hur ser du på dig själv och ditt företag i framtiden, kan du lista hinder och möjligheter? Påverkas målbilden av hur regelverket är utformat?

Två av elva företag menar att målbilden skulle se annorlunda ut om regelverket var utformat på ett annat sätt. Företag A beskriver hur synen på möjligheterna förändras på grund av regelverket och företag B nämner vattenskyddsområdet som en faktor som hindrat utveckling och nybyggnation. Två av elva företag

nämner generationsskiftet som en förutsättning för utveckling av företaget.

Företag J väljer att se enbart möjligheter och göra det bästa av situationen.

Hinder som nämns av respondenterna är beteslagstiftningen, omfattande byråkrati, förekomst av vilt och bebyggelse på åkermark. Beteslagstiftningen beskrivs som ett hinder av flertalet respondenter.

Flertalet företag listar andra faktorer som riskerar att hämma utvecklingen. Exempel på sådana är marktillgång, byggkostnader, lönsamhet, vegantrenden och arbetskraft.

Bra priser som förbättrar lönsamheten nämns av flertalet respondenter som en möjlighet för utveckling. Företag C vittnar om en förhoppning av konsumenten i högre utsträckning ska handla svenskproducerad mat. Företag I listar förekomsten av djurgårdar som en möjlighet för god växtodling och pekar på nätverket det medför.

”Det finns jättebra möjligheter till att bedriva mjölkproduktion, inte för varmt eller kallt som ger relativt billiga stallar, mycket yta i landet och vi har jättebra förutsättningar för att odla vall och foder.” (Företag I)

Hur ser du på svensk mjölkproduktion som helhet i framtiden? Hinder och möjligheter?

Fyra av elva gårdar tror att efterfrågan på mejeriprodukter kommer vara stark även i framtiden men pekar också, tillsammans med fler respondenter, på vikten av att beakta vad konsumenten faktiskt vill ha. Två av elva gårdar nämner klimatförutsättningarna där de befinner sig som en möjlighet att producera mjölk medan tre av elva respondenter uttrycker en försämrad framtidstro för svensk mjölkproduktion. Företag G menar att framtidstron är sämre på grund av regelverket.

Företag A, F och J listar samhällstrender som ett hinder för utvecklingen. Exempelvis ökad klyfta mellan stad och landsbygd, den ökande efterfrågan på vegetariska och veganska produkter samt debatten om hälsa och miljö.

”Naturmål och produktionsmål är inte alltid förenliga med varandra. Snart är det fler som värderar naturmål högre” (Företag A)

Andra faktorer som pekas ut som begränsande är sämre lönsamhet, brist på arbetskraft, storleksrationalisering som leder till färre gårdar och bristande tjänstemannaansvar.

Företag F, G och J pekar på vikten av att arbeta tillsammans mot ett gemensamt mål i hela branschen. Företag F menar att ägarstrukturen för företag kommer att vara viktig i framtiden för att skapa ett brett stöd.

”Min framtidsstro den kommer sakta tillbaka, det är ett sätt att leva, men jag vill inte vara utan det på något vis... Vi måste ha en gemensam målsättning, för det har vi inte idag.” (Företag G)

5. Diskussion

Regelverk

Efter att ha tagit del av tidigare studier (Bergström Nilsson, et al., 2020) (Kolstrup, 2014) (Kolstrup, 2014) blandat med tidigare egna erfarenheter hade vi inledningsvis en föreställning om att mjölkföretagares inställning till regelverket skulle vara övervägande negativt laddad och inom branschen förutsåg vi dessutom att åsikterna angående regelverket kunde vara en vattendelare. Studien visar att respondenternas inställning är mer positiv än vi först trodde samt att diskussionen kring regelverket är en mycket komplex fråga där svaren är långt ifrån svartvita. Respondenternas förståelse för de positiva effekter regelverket har, i synnerhet när det gäller trovärdigheten och möjligheten att kunna sälja och få betalt för sin produkt, är en reflektion som vi tar med oss.

Som följd av den strukturomvandling som präglat mjölkföretagandet historiskt har lantbrukarna utvecklats till att bli företagsledare och ta en mer ledande och övergripande roll i företaget jämfört med tidigare. I takt med att företagen blivit större, samtidigt som antalet regler att förhålla sig till blivit fler, har även det administrativa arbetet för mjölkföretagare ökat.

Att majoriteten av respondenterna inte anser regelverket vara ett verktyg för att hjälpa dem som företagare framkommer tydligt av studien. Den slutsatsen betyder emellertid inte att respondenterna nödvändigtvis är negativt inställda till regelverkets existens och ingen respondent indikerar att en tillvaro utan ett regelverk att förhålla sig till vore önskvärd. I grund och botten ställer sig nästan alla respondenter positiva till regelverket samtidigt som samtliga medger att det vid hantering och under kontroll ofta blir en påfrestning i varierande omfattning.

Mängden regler och tillämpningen nämns ofta som en negativ faktor. Flertalet respondenter menar att regelverket är ett nödvändigt verktyg för deras egen styrning och många upplever att helhetsintrycket av gården rycks upp till en mer presentabel nivå samt att företaget drar ekonomiska och miljömässiga fördelar som annars kanske hade uteblivit. Dessa positiva effekter av regelverket går i linje med

rapporten rörande mervärden i svensk mjölkproduktion och bekräftar delvis densamma (Lindow, et al., 2015).

Mängden regler tas upp som problematisk samtidigt som några respondenter indikerar att syftet med reglerna kan vara svårt att förstå. Dessutom uttrycker flera respondenter att man sällan vet vart man kan vända sig för att få hjälp med reglerna. Detta tyder på att det finns ett behov av förenkling i branschen likt studier innan denna kommit fram till. Miljöhusesynen, som benämns i litteraturstudien, syftar till att fungera som hjälpmedel men resultatet från studien visar delvis att den idag inte täcker upp för det behov som är nödvändigt. Istället skulle det vara önskvärt med ett mer personligt och lösningsorienterat stöd och möjligheter att ringa för hjälp.

Tabell 5 Sammanfattning över upplevda för- och nackdelar bland respondenterna kring regelverket

Fördelar	Nackdelar
Upptryckning	Tjänstemannaansvar
Trovärdighet hos konsument	Mängden
Kontrollerad bransch	Tillämpningen
Ordning och reda	Oförståelse
God djurhälsa	Stress

Vidare menar cirka hälften av respondenterna att deras förhållningssätt gentemot myndigheter och kontrollorgan har förändrats under deras yrkesverksamma tid. Några av företagarna erfar att de tog mer hårt på kontroller under sina första verksamma år och med tiden utvecklat en viss förståelse kring hur man skapar en relation och kommunicerar med myndigheter samt att maktrelationen till viss del har skiftat. Man lyfter vikten av en god relation med öppen dialog och man har med tiden blivit mindre rädd för att ställa krav och frågor. Detta indikerar att man som nystartad företagare utan större erfarenhet riskerar att hamna i en mer stressfylld situation gentemot myndigheter jämfört med företagare som funnits i branschen längre. Frågan som bör ställas är således om behovet finns av mer stöd för nystartade företagare kring hanteringen av myndigheter och kontrollorgan. Ett tydligt mentorskap från en annan individ eller en gruppkonstellation liknande ERFA-grupp kan vara ett förslag på åtgärd.

Studien redovisar att flertalet respondenter upplever att utfallet av eventuell kontroll från myndighet eller kontrollorgan hänger mycket på vilken individ som besöker gården. Detta är även olika för olika myndigheter, kommuner och län. En del respondenter menar att olika individer kan tolka lagen på olika sätt och att de upplever detta som problematiskt. Detta var ett återkommande problem och benämndes ofta som påfrestande. Lösningen skulle kunna vara fler utbildningar för kontrollanter där de övar på sambedomning och får fler riktlinjer för hur de ska

bedöma gårdar på ett mer objektivt sätt. Problematiken här är dock att samtidigt som fler riktlinjer ger de med påstådd egen agenda mindre utrymme för att på eget bevåg kunna straffa företagare, så ger det även de kontrollanter som tolkar reglerna med lantbrukarens varierande förutsättningar i åtanke, mindre möjligheter för anpassning.

Kontroll, krav och stöd

Majoriteten av respondenterna upplevde kontrollen över det egna företaget som stor eftersom det krävdes i deras arbetsledarroll. En viss skillnad fanns då de företag med större besättningar och anställda var tvungna att lämna över mer ansvar till personal och valde därav att se personalen som en förlängd arm till sin egen kontroll. Företagen med minst antal kor i studien hade fortfarande möjlighet att ha en helhetsöverblick själva och upplevde en del svårigheter med att lämna över ansvar även om det var något de jobbade aktivt med. Studien har fokuserat på större mjölkföretagare men vi är väl medvetna om att det potentiellt hade blivit andra svar i kontakt med mindre besättningar eftersom man då oftast lämnas med större ansvar per person och yttre faktorer kan ses som mer betungande.

Ekonomin var en viktig faktor gällande kontroll över sitt företagande eftersom det dels ger trygghet då en utförd kontroll ibland får ekonomiska följder, men även att det kan ge utrymme till fler anställda som kan underlätta arbetsbördan. Många som beskrev ett förflutet med mindre kontroll över sitt företagande angav att ekonomin i dagens läge var en av anledningarna till att de idag kände större trygghet och stabilitet även om det fortfarande fanns många faktorer som inte gick att styra över. En slutsats man kan dra är att lönsamheten är en viktig byggsten för ett stabilt företag där företagaren har hög andel kontroll. Frågan är dock paradox eftersom att det ofta krävs ett stabilt företag för att lönsamheten ska vara god.

En reflektion att lyfta är företagarnas egna krav på sig själva kontra kraven från myndighet, samhälle och konsument. Kraven utifrån översteg sällan företagarnas egna krav på sig själva, i synnerhet när det gällde djurskydd, vilket ibland av företagarna kunde tolkas som en misstro och ett skuldbeläggande där företagarnas yrkesstolthet i vissa fall blev skadad. Å andra sidan förekom det bland respondenternas svar att man var relativt obrydd och mer såg regelverket som en kvalitetssäkring.

Även om alla mer eller mindre förstod kontrollernas syfte som ett sätt att legitimera sin produktion var en majoritet trots allt stressade inför en kontroll. I fall där kraven inte uppfylldes beskrev en del respondenter konsekvenserna, i form av ekonomiska

avdrag, som oproportionerliga vilket bidrog till en ökad stress. En reflektion värd att lyfta angående detta är hur samhällsdebatten och utvecklingen av sociala medier ofta kommer närmre företagaren i dess vardag. När opinionen förmedlar en bild av till exempel djurproduktion är den inte alltid förenlig med verkligheten och konsekvenserna för den enskilde företagaren kan bli allvarliga om det resulterar i till exempel olaga intrång där aktörer tar lagen i egna händer. Vetskapen om samhällsdebattens genomslagskraft och rädslan för att göra sig synlig på nätet bidrar till en stor stress hos företagarna. Samtidigt som man ofta vill vara transparent och visa upp en hållbar produktionsform finns en utbredd skräck för att transparensen ska feltolkas och få negativa konsekvenser. Här uppstår en stor problematik kring hur vi löser frågan om hur klyftan mellan konsument och producent kan bli mindre.

En överväldigande majoritet att de främst fick stöd från familj och vänner. De hämtade också stöd från de närmaste inom företaget och vissa fick även gott stöd av branschen. Att respondenterna i första hand vänder sig till familj och närstående för att söka stöd är värt att problematisera. Att intentionen och resultatet för stödsökaren är positivt betyder inte att det alltid är positivt för stödgivaren. I förlängningen skulle det kunna bli en belastning för den individ som ensam får bära tyngden av stödsökarens bekymmer och det kan finnas ett värde i att istället belasta en utomstående individ med sina problem. Dels för att inte riskera att tära på sina personliga relationer, men också för att en utomstående individ i högre grad kan ge objektivt och professionellt stöd.

Fem av respondenterna uttryckte att de själva haft svåra perioder under sitt företagande där de känt sig ensamma och behövt jobba på med sitt företag trots att de varit tufft och deras mentala hälsa inte varit på topp. Endast två av företagen tog hjälp utifrån och alla beskrev hur dem i den perioden gick in i sig själva och till och med hade svårt att erkänna för sina närmaste att de hade det tufft. De andra tog sig själva igenom utan hjälp och berättade att de först i efterhand insåg hur illa det varit. En av företagarna berättade hur hans erfarenhet har gjort att han idag vågar ringa och prata med personer som mår dåligt och fråga hur det är eftersom han upplever att alla andra undviker ämnet.

De respondenter som inte genomgått en svårare period hade svårare att sätta sig in i hur svårt eller lätt det skulle vara att söka hjälp men menade att de var medvetna om var hjälp gick att finna. Trots att de aldrig känt behovet av att söka hjälp uppgav respondenterna att de trodde att det hade varit relativt lätt. Ännu en gång lyfts det att det beror mycket på vem man söker hjälp hos och att förtroendet för densamma var viktigt. Ett intressant mönster som går att utröna är att bland de respondenter som hade genomgått tuffa perioder upplevde alla att det var svårt att söka hjälp,

även de som tagit steget och gjort det. Bland de respondenter som inte genomgått någon omfattande tuff period upplevde alla att det förmodligen skulle vara lätt. Utifrån studien blir slutsatsen blir således att bara de individer som själva upplevt svårigheter har insett hur hög tröskeln för att söka hjälp är.

Under intervjuerna har författarna förklarat och utgått från Karasek och Thorells modell som beskriver sambandet mellan kontroll, krav och stöd (Prevent, 2020). De företagare med ett gott stöd i form av väl uppbyggt kontaktnät och en god företagsstruktur och även ansåg sig ha en god kontroll över sitt företag ansåg att de inte alls till lika hög grad kände sig stressade av den ökning av krav och kontroller som skett den senaste tiden. Direkt jämfört med de företagarna som beskrev sig lite mer som ensamma på toppen och inte riktigt hade lyckat bygga upp stöd i form av kontakter det kunde lita på och uttryckte en viss brist i stöd som företagare. I kombination med att de kände en sämre kontroll av sitt företag blev dessa även mer stressade inför kontroller.

Respondenterna hade varierade erfarenheter i att behöva hjälp utifrån, samtidigt som flera uttryckte stigma kring psykisk ohälsa som ett problem. Även om de flesta inte upplevde sig ha haft problem, är det tydligt att en attitydförändring krävs i branschen och kanske i samhället i stort. Det är många som biter ihop och tar sig igenom tuffa perioder utan att någon får veta men det finns många inom branschen som tagit sig igenom kriser och har liknande erfarenheter. Vi tror att man blir starkare av att hjälpa varandra och med en öppnare attityd möjliggörs tidigare upptäckt av varningstecken och bättre förutsättningar för att bryta den onda cirkeln i ett tidigare stadie. Även mjölkföretagare förtjänar en god psykosocial arbetsmiljö.

Framtiden

En minoritet av respondenterna hävdar att regelverket har en direkt påverkan på hur de resonerar kring utvecklingen av sitt företag. Studien indikerar att utveckling i form av utökning sällan är ett självändamål och många respondenter fokuserar i nuläget mer på att få den nuvarande driften att fungera väl och utvecklas internt snarare än att planera för en större besättning. Detta är slutsatser dragna baserat på vår undersökningsgrupp och kanske inte speglar branschen i stort eftersom de mindre gårdarna snarare blir tvingade till att lägga om på grund av yttre påtryckningar och lönssamhetsaspekter.

En annan intressant del av studieresultatet är att flertalet respondenter menar att regelverket inte påverkar planeringen av utvecklingen av företaget men att man

samtidigt medvetet lagt sig under gränsen för vad som krävs för att göra till exempel en MKB. Detta skulle kunna indikera att regelverket omedvetet har en påverkan på utveckling av mjölkföretag. Bland de två respondenter som menar att regelverket faktiskt har en påverkan på utveckling av företaget är den gemensamma nämnaren att båda respondenterna är ensamma i ledande position i företaget.

I studien nämns flertalet andra faktorer som påverkar hur respondenterna ser på sina företag i en framtida utveckling. Exempel på sådana är brist på arbetskraft, brist på veterinärer, lönsamhet, förekomst av vilt, generationsskiftet, marktillgång och beteslagstiftningen. Detta indikerar att regelverket är långt ifrån den enda överhängande faktorn som spelar roll för mjölkföretagens utveckling. Samtliga av dessa punkter är ämnen som spelar roll för mjölkföretagares utveckling. Alla har var och en potential att utgöra en central roll för liknande studier som denna utredning av regelverkets koppling till psykosocial arbetsmiljö och framtidsutveckling

Två respondenter menar att bilden av företaget hade ändrats om regelverket inte fanns eller var utformat på ett annat sätt. Här handlar det i båda fallen om geografiskt bundna parametrar som påverkar. Exempel är vattenskyddsområde som förhindrar utbyggnad och gårdens belägenhet där det inte erbjuds mer areal. Detta tyder på att det samlade regelverket i sig inte ändrar bilden av företaget och dess utveckling. Hade de två aktuella respondenterna bott på annan plats med andra förutsättningar hade svaren troligtvis blivit annorlunda.

En sista intressant del att lyfta fram är att flera respondenter upplever att mjölkbranschen behöver arbeta mer samlat mot gemensamma mål i framtiden. Detta kan kopplas till strukturomvandlingen inom mjölkproduktionen som lett till färre och större företag. En del respondenter anser att ägarstrukturerna behöver ändras till mer samägande och att nätverket mjölkföretagare emellan samt samarbetet med myndigheter bör stärkas.

Man kan resonera att det även går i linje med resultatet som framkommit i avsnittet "Kontroll, krav och stöd" som indikerar att ensamma företagare i högre utsträckning är i behov av stöd och hjälp, både när det kommer till det egna psykiska måendet och arbetsbelastningen och ansvaret inom företaget. Som framkommit i studien behöver branschen bli bättre på att tolka signaler från utsatta företagare eftersom vi under våra intervjuer fått erfara att detta steg inte alltid tages självant. Samt en attitydförändring kring psykisk ohälsa för branschen i stort då studien indikerar att ämnet fortfarande är tabubelagt.

6. Slutsats

Slutligen värderas följande punkter som viktiga i sammanfattningen av slutsatserna från studien

- Majoriteten av mjölkföretagarna ställer sig positiva till regelverket men ser vissa problem i mängden regler och tillämpningen av dessa
- Samtliga mjölkföretagare har någon gång upplevt stress i varierande omfattning vid hantering av regelverket
- Mjölkföretagen med endast en person i ledande position upplever sig mer utsatta gentemot myndigheter
- Många mjölkföretagare efterfrågar en större sammanhållning inom branschen och ett bättre samarbete med myndigheterna

Ett vanligt förekommande resonemang visar att de flesta respondenter ser regelverket som en ram att förhålla sig till medan man samtidigt uttrycker oro över kontrollanter som tolkar lagen olika, att ribban för kraven i regelverket höjs och att lagen tillämpas olika beroende på kontrollant. En annan slutsats, som inte behöver stå i motsats till den tidigare, är att samtliga respondenter någon gång i varierande omfattning har drabbats av stress vid hantering av regler och kontroller. Men majoriteten anser inte att regelverket är ett hinder för framtida utveckling.

I vår studie har vi sett ett samband mellan god lönsamhet och kontroll över det egna företaget, där många beskriver hur stressande dålig ekonomi kan vara likväl som tryggheten i att ha byggt upp en god likviditet. Det kan även dras samband mellan antalet personer med ledande position i företaget och tillgången till stöd. Detta visar på att det finns ett behov av ett mer utbrett stöd för ensamma företagare som i början av sin karriär inte alltid lyckats bygga upp det kontaktnät som idag blivit allt viktigare i företagandet.

Uträttande av mentorskap som stöd vid kontroller eller bildandet av ERFA-grupper som öppet diskuterar tips och förhållningssätt föreslås som åtgärd. Det är svårt att säga var det mentorskapet ska hittas, men som en av respondenterna uttryckte sig så värnar bondekåren om varandra och en möjlighet skulle vara att samordna erfarna lantbrukare eller rådgivare med de som efterlyser stöd vid pressade situationer.

Mjölkföretagarna söker i första hand det interna stödet från den egna familjen och vänner eller hos personal på gården. Utifrån detta kan vi dra slutsatsen att stöd på ett personligt plan är väldigt viktigt för att senare kunna ta rätt beslut och skapa ett bra förhållningssätt till sitt företagande. Om det så gäller regelkontroller, dålig skörd eller påtryckningar från sociala medier så är en god mental hälsa en viktig faktor för att klara av de dagliga utmaningarna som mjölkföretagandet innebär. Med det sagt bör man inte vara rädd för att erkänna om man ibland mår dåligt även om man har hög arbetsbelastning, för man är sällan ensam.

En slutsats blir således att vi måste prata mer om psykisk ohälsa. Målsättningen är att denna studie ska ge en insikt till de som läser. En enkel fråga eller ett vänligt samtal kan vara ett litet steg till att ändra attityd och bryta stigmat. Efterfrågan på större sammanhållning i branschen speglar resultatet från avsnittet *kontroll, krav och stöd* där författarna kan bekräfta att behovet av stöd och sammanhållning finns på flera nivåer. Det externa stödet återfinns bäst i en samlad bransch som arbetar mot gemensamma mål. Detta är en del som kommit fram i studien, vilket stämmer överens med resultat av tidigare studier som presenteras i teoridelen.

Det är tydligt att det finns andra faktorer utanför studien som oroar och påverkar hur respondenterna tänker inför framtiden och det bör finnas stort utrymme att utföra vidarestudier likt denna men andra ämnen i fokus så som brist på arbetskraft, brist på veterinärer, lönsamhet, förekomst av vilt, generationsskiften och marktillgång. Liknande studie men med avgränsning med mer småskaliga mjölkföretagare hade även det gett en intressant jämförelse och högst relevant eftersom det främst är där som vi tappar företagare.

7. Litteraturförteckning

Arbetsgivarverket, U. Å. *Psykosocial arbetsmiljö*. [Online]
Available at: <https://www.arbetsgivarverket.se/ledare-i-staten/arbetsgivarguiden/arbetsmiljo/psykosocial-arbetsmiljo/?acceptCookies=true>
[Använd 7 April 2021].

Arbetsgivarverket, u.å.. *Psykosocial arbetsmiljö*. [Online]
Available at: <https://www.arbetsgivarverket.se/ledare-i-staten/arbetsgivarguiden/arbetsmiljo/psykosocial-arbetsmiljo/>
[Använd 09 04 2021].

Arbetsmiljöverket, 2020. *Så ser vi till att reglerna följs*. [Online]
Available at: <https://www.av.se/om-oss/lattlast/sa-ser-vi-till-att-reglerna-foljs/>
[Använd 4 Maj 2021].

Arla, 2021. *Kvalitetsprogrammet Arlagården*. [Online]
Available at: https://www.arla.se/hallbarhet/arlagarden/?gclid=Cj0KCQjwyN-DBhCDARIsAFOELTnFgDjc-kFvBG0FU5LZr2lcJjFc7bNDaOYR925CarONIjw6_szUNfAaAmU9EALw_wcB&gclsrc=aw.ds
[Använd 15 April 2021].

Bergström Nilsson, S., Lans Strömlad, H. & Lunner Kolstrup, C., 2020.
Byråkratin i lantbruket belastar och kostar, Alnarp: Sveriges
Lantbruksuniversitet, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och
jordbruksvetenskap, Institutionen för Arbetsvetenskap, Ekonomi och
Miljöpsykologi.

Bryman, A., 2018. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3:e upplagan red. Stockholm:
Liber.

Edwards, A., Svensson, L.-G. & Fegan, A., 2020. *210 gårdar bröt mot djurskyddslagen förra året – flera levererar mjölk till Arla*. [Online]
Available at: <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/210-gardar-brot-mot-djurskyddslagen-forra-aret-flera-levererar-mjolk-till-arla>
[Använd 15 April 2021].

Ekströmer, C., 2018. LRF fruktar ökad psykisk ohälsa bland bönder. *SVT Nyheter*, 23 Oktober.

Forslid, A., 2021. *Diskussion branschriktlinjer* [Intervju] (28 April 2021).

Gustavsson, A., 2009. *Automatiska mjölkningssystem - så påverkas tid och arbetsmiljö*, Uppsala: Lennart Nelson.

Hushållningssällskapet, 2016. *Undvik onödiga avdrag på stöden - ta hjälp av en tvärvillkorsrådgivare!*. [Online]
Available at: <https://hushallningssallskapet.se/undvik-onodiga-avdrag-pa-stoden-ta-hjalp-av-en-tvarvillkorsradgivare/>
[Använd 20 April 2021].

Hushållningssällskapet, U.Å. *Tillståndsansökan och miljökonsekvensbeskrivning*. [Online]
Available at: <https://hushallningssallskapet.se/tjanster/miljo/tillstandsansokan-och-miljokonsekvensbeskrivning/>
[Använd 27 Maj 2021].

Jonsson, H., 2009. *Praktiskt intervjuteknik*, Luleå: Lulea tekniska universitet.

Jordbruksverket, 2008. *Utvecklingen i svensk mjölksektor*, Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket, 2018. *Jordbruket i siffror*. [Online]
Available at: <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2018/10/30/antalet-mjolkkor-okar-i-besattningar-med-fler-an-199-mjolkkor/>
[Använd 08 04 2021].

Jordbruksverket, 2019. *Långsiktiga effekter av torkan 2018*, Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket, 2020. *Lantbrukets djur i juni 2020 Slutlig statistik*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/5.38d764e917737562099cfa9c.html>
[Använd 19 April 2021].

Jordbruksverket, 2021. *Animalieproduktion, års- och månadsstatistik – 2021:01*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2021-03-12-animalieproduktion-ars--och-manadsstatistik---202101>
[Använd 07 04 2021].

Jordbruksverket, 2021. *Gårdsstöd 2021*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/stod/lantbruk-skogsbruk-och-tradgard/jordbruksmark/gardsstod-och-stodratter/gardsstod#h-Forfattningar>
[Använd 20 April 2021].

Jordbruksverket, 2021. *Jordbruket och klimatet*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/jordbruket-och-klimatet>
[Använd 20 04 2021].

Jordbruksverket, 2021. *Mervärden hos svensk mat*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/hallbar-produktion-och-konsumtion-av-mat/mervarden-hos-svensk-mat>
[Använd 20 04 2021].

Jordbruksverket, 2021. *Tvärvillkor*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/stod/lantbruk-skogsbruk-och-tradgard/sam-ansokan-och-allmant-om-jordbrukarstoden/tvarvillkor#h-Miljohusesynenhjalforatttaredapavilkatvarvillkorsomgallerdig>
[Använd 20 April 2021].

Jordbruksverket, u.å.. *Jordbruksverkets fortsatta arbete med regelförenklingar*, Jönköping: Jordbruksverket.

Jordbruksverket, u.å. *Registrering, märkning och journalföring av nötkreatur*. [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/djur/landbruksdjur/notkreatur/registrering-markning-och-journalforing>
[Använd 19 04 2021].

Karlsson, A.-M., 2020. *Fascinerande fakta om mjölkcor och mjölkföretag*. [Online]
Available at: <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2012/10/30/fascinerande-fakta-om-mjolkkor-och-mjolkforetag/>
[Använd 19 April 2021].

Kolstrup, C. L., 2014. *Lantbrukares psykosociala arbetsvillkor, psykiska hälsa och stress i ett svenskt och internationellt perspektiv*, Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap.

Kvale, S. & Brinkman, S., 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun tredje upplagan*. 3:e upplagan red. Lund: Studentlitteratur AB.

Lindow, K., Elofsson, H. & Karlsson, L., 2015. *Mervärden i svensk mjölkproduktion*, u.o.: Jordbruksverket.

Livsmedelsverket, 2020. *H11 - Ursprungsmärkning av nötkött*. [Online]
Available at: <https://kontrollwiki.livsmedelsverket.se/artikel/244/h-sparbarhet#H11%20Ursprungsm%C3%A4rkning%20av%20n%C3%B6tk%C3%B6tt>
[Använd 20 04 2021].

Livsmedelsverket, 2021. *Offentlig livsmedelskontroll*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsverket.se/produktion-handel-kontroll/livsmedelskontroll/offentlig-kontroll>
[Använd 04 05 2021].

LRF Mjolk, 2018. *Branschriktlinjer*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/produktion-handel-kontroll/branschriktlinjer/branschriktlinje-for-mjolkproduktion.pdf>
[Använd 04 05 2021].

LRF, 2020. *Nya betesreglerna- nyheter och tips till dig med mjölkcor*. [Online]
Available at: <https://www.lrf.se/foretagande/verktyg/bete/>
[Använd 20 04 2021].

LRF, 2021. *Svensk mjölk i siffror*. [Online]
Available at: <https://www.lrf.se/om-lrf/organisation/branschavdelningar/lrf-mjolk/svensk-mjolk-i-siffror/>
[Använd 07 04 2021].

LRF, 2021. *Svensk mjölk i siffror*. [Online]
Available at: <https://www.lrf.se/om-lrf/organisation/branschavdelningar/lrf-mjolk/svensk-mjolk-i-siffror/>
[Använd 19 April 2021].

Lunner Kolstrup, C. & Lundqvist, P., 2013. *Lantbrukets & landsbygdens psykosociala puls*, Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap.

Malmberg, Å., 2018. Torkan tär hårt på lantbrukarna. *Land Lantbruk*, 4 Juli.

Miljöhousesyn, u.å.. *Så använder du miljöhousesyn*. [Online]
Available at: <http://www.miljohusesyn.nu/p/9>
[Använd 20 04 2021].

Naturvårdsverket, 2020. *Tillsyn enligt miljöbalken*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Tillsyn/>
[Använd 4 Maj 2021].

Prevent, 2020. *Krav, kontroll, stöd – en modell*. [Online]
Available at: <https://www.prevent.se/amnesomrade/stress/karaseks-och-theorells-modell/>
[Använd 21 04 2021].

Regeringskansliet, 2014. *Sveriges väg mot EU-medlemskap*. [Online]
Available at: <http://eu.riksdagen.se/vad-ar-eu/medlem-i-eu/#>
[Använd 08 04 2021].

Riksdagen, 2018. *Stöd till djurägare inom lantbruket som drabbades av sommarens torka*. [Online]
Available at: <https://www.riksdagen.se/sv/aktuellt/2018/okt/25/stod-till-djuragare-inom-lantbruket-som-drabbades-av-sommarens-torka/>
[Använd 21 04 2021].

Riksdagen, 2020. *Arbetsmiljölagen (1977:1160)*. [Online]
Available at: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/arbetsmiljolag-19771160_sfs-1977-1160
[Använd 2 Maj 2021].

Riksdagen, 2020. *Miljöbalk (1998:808)*. [Online]
Available at: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808
[Använd 4 Maj 2021].

Riksdagen, 2021. *Djurskyddslag (2018:1192)*. [Online]
Available at: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddslag-20181192_sfs-2018-1192
[Använd 4 Maj 2021].

Schantz, D. v., 2009. *Till statsrådet och chefen för Jordbruksdepartementet*, Stockholm: Den svenska administrationen av jordbruksstöd.

Sempler, K., 2011. *Ladugårdens historia*. [Online]
Available at: <https://www.nyteknik.se/popularteknik/ladugardens-historia-6345483>
[Använd 21 April 2021].

Sveriges Riksdag, 2021. *Livsmedelslag (2006:804)*. [Online]
Available at: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/livsmedelslag-2006804_sfs-2006-804
[Använd 04 05 2021].

TT, 2018. *Halvårslång kö till slakten efter torka och foderbrist*. [Online]
Available at: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/halvarslang-ko-till-slakten>
[Använd 21 04 2021].

TT, 2020. *Hot och trakasserier mot bönder ökar*. [Online]
Available at: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/BRO4Mg/hot-och-trakasserier-mot-bonder-okar>
[Använd 21 04 2021].

Westin, A., 2019. *Arla och Oatly möttes i het debatt*. [Online]
Available at: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/Adk0yx/arla-och-oatly-mottes-i-het-debatt>
[Använd 21 04 2021].

Tack

Vi vill rikta ett varmt tack till samtliga företagare som valt att ställa upp i intervjustudie och på ett öppen sätt välkomnat oss och delat med sig av sina tankar och erfarenheter.

Tack till vår handledare Peter Lundqvist för god vägledning, tillgänglighet och värdefulla insikter.

Tack även till våra familjer som ställt upp som testintervjuobjekt.

Tack till Anna Forslid och Suzanne Cewe på LRF Mjolk för goda tips och råd.

Till sist vill vi tacka varandra för ett otroligt gott samarbete.

Bilaga 1

Testformulär

Undersökningen kommer vara anonym i publikationen men vi kommer inte heller säga vilka gårdar vi har varit på när vi pratar om undersökningen.

Berätta om oss själva

Vårt perspektiv: bakgrund till varför vi skriver rapporten, vårt ingångsläge.

- Bakgrund i familjegårdar
- Funderingar för framtiden
- Rapporter fastställer ökning av antal regler
- Ökad stress
- Granskning från allt och alla
- Hur ser det ut från ett antal utvalda bönder som alla har framtiden för sig
- Psykiska hälsan i lantbruket idag

Bakgrund legitimera undersökningsgruppen

Hur många kor, hektar, anställda, familj, eventuellt annan omfattande verksamhet, vilket mejeri?

Hur länge har du/ni drivit gården, arv/ny? Hur många i ledande position på företaget, AB, enskild firma etc.

Historisk utveckling för ert företag?

Vår frågeställning:

- På vilket sätt har regelverket kring bedrivandet av mjölkproduktion en påverkan på den psykosociala arbetsmiljön?
- Hur påverkar den psykosociala arbetsmiljön mjölkföretagares vilja fortsätta driva och utveckla verksamheten?

Områden:

1. **Regelverk (miljöbalken, arbetsmiljölagen, djurskyddslagen och livsmedelslagen)**

Upplever du att du har koll på dessa regelverk?

Upplever du regelverket kring mjölkproduktion som formade för att hjälpa dig som företagare?

- Kan du lista några fördelar och några av de negativa aspekterna som du upplever med regelverket?

- Har din relation till myndigheter förändrats under din yrkesverksamma tid?

2. **Kontroll, krav och stöd (förklara modellen, definiera kontroll)**

- Om du ser till ditt företag som helhet, hur mycket känner du att du har kontroll och kan styra över?
- *Vad har du kontroll över?*
- *Vad har du inte kontroll över?*
- I vilken grad tror du att du kan öka andelen kontroll över ditt eget företag?
- Upplever du mjölkbranschen som en bransch där det ställs mycket krav på dig som företagare?
- Från vem kommer kraven? (*myndighet, samhälle, konsument, bransch, dig själv och familj*)
- Känner du någon gång stress över att inte uppfylla kraven som ställs enligt lagstiftning/kontrollsystem inom branschen?
- Känner du någon gång stress eller något obehag över eventuella oanmälda besök av myndigheter, kontrollorgan eller annan?
- Upplever du mjölkbranschen som en bransch där tillgången till stöd är god?
- Från vem kommer stödet? (*myndighet, samhälle, konsument, bransch, dig själv och familj*)
- Hur lätt eller svårt skulle du tycka att det var att prata om ditt psykiska mående med en annan individ?
- Hur lätt eller svårt skulle du tycka att det var att söka stöd/hjälp, finns det lämpligt och tillräckligt stöd?

3. **Framtiden**

- Hur förhåller du dig till regelverket när du planerar för utveckling av ditt företag?
- *Påverkar det din vilja att investera?*
- Hur ser du på dig själv och ditt företag i framtiden, kan du lista hinder och möjligheter? Påverkas målbilden av hur regelverket är utformat?
- Hur ser du på svensk mjölkproduktion som helhet i framtiden? Hinder och möjligheter?

Undersökningen kommer vara anonym i publikationen men vi kommer inte heller säga vilka gårdar vi har varit på när vi pratar om undersökningen.